

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES
DARBA TIESISKAJĀS ATTIECĪBĀS**

BAKALaura DARBS

Autore: **Kristīne Lesniece**
Studenta apliecības Nr.: kl 11120
Darba vadītāja: lektore Velga Slaidiņa

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Latvijas normatīvajos aktos paredzētas divu veidu obligātās veselības pārbaudes, kas jāveic nodarbinātajiem. Darba devēji un nodarbinātie nav pietiekami informēti par veselības pārbaudes veikšanas nepieciešamību, savām tiesībām un pienākumiem.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt obligātās veselības pārbaudes. Darba mērķa sasniegšana tika izvirzīti šādi uzdevumi: obligātās veselības pārbaudes regulējošo normatīvo aktu, kontrolējošo institūciju ieteikumu, pieejamās literatūras, tiesu prakses izpēte un analīze, nodarbināto personu aptauja.

Obligātās veselības pārbaudes ir nozīmīgs līdzeklis sabiedrības, tai skaitā nodarbināto, veselības aizsardzībai. Būtiski ir informēt sabiedrību par veselības pārbaudes nepieciešamību, kontrolējošajām institūcijām izplatīt skaidrojošos materiālus, samazināt veselības pārbaudes izmaksas, uzlabot veselības pārbaudes veikšanas kārtību un kvalitāti.

Atslēgvārdi: Obligātā veselības pārbaude, risks nodarbinātā veselībai, risks citu cilvēku veselībai, veselības aizsardzība, darba devēja pienākumi, nodarbinātā tiesības.

ABSTRACT

Latvian laws determine two kinds of mandatory health examinations that shall be performed by employees. Employers and employees are not enough informed about mandatory health examinations, their rights and obligations.

The aim of the Paper is to explore the mandatory health examinations. The goals of the Paper were raised following task: explore and analysis laws and regulations about mandatory health examinations, analysis of case law, publications, recommendations by supervisory body, inquiries of employees.

Mandatory health examination are an important feature of society, including employment, health protection. It is important to inform the society about health examination, supervisor body distribute explanatory materials, reduce expenditures, to improve the procedure and quality for the performance of the mandatory health examination.

Keywords: mandatory health examination, risk to the health of other persons, risk to the health of an employee, health protection, obligations of an employer, rights of an employee.

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS.....	6
<u>1. OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES NOZĪME UN NEPIECIEŠAMĪBA.....</u>	<u>8</u>
<u>1.1 SABIEDRĪBAS VESELĪBAS AIZSARGĀŠANA.....</u>	<u>8</u>
<u>1.2 NODARBINĀTO VESELĪBAS AIZSARGĀŠANA.....</u>	<u>11</u>
<u>2. VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIKŠANA DARBOS AR RISKU CITU CILVĒKU</u> <u>VESELĪBAI NODARBINĀTAJIEM.....</u>	<u>16</u>
<u>3. DARBA AIZSARDZĪBAS LIKUMĀ PAREDZĒTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIDI</u> <u>UN TO PERIODISKUMS.....</u>	<u>20</u>
3.1 PIRMREIZĒJĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES.....	20
3.2 PERIODISKĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES.....	21
3.3 ĀRPUSKĀRTAS VESELĪBAS PĀRBAUDES.....	23
<u>4. DARBA VIDES RISKU NOVĒRTĒŠANA.....</u>	<u>25</u>
<u>5. OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIKŠANA.....</u>	<u>27</u>
<u>5.1 NOSŪTĪŠANA UZ OBLIGĀTO VESELĪBAS PĀRBAUDI.....</u>	<u>27</u>
<u>5.2 VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIKŠANA UN ATZINUMA SNIEGŠANA.....</u>	<u>32</u>
SECINĀJUMI.....	38
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	40
PIELIKUMI.....	43
1. PIELIKUMS.....	43
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS.....	43
DOKUMENTĀRĀ LAPA.....	45

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

DAL - Darba aizsardzības likums

MK – Ministru Kabinets

OVP - obligātā veselības pārbaude

PVD – Pārtikas un veterinārais dienests

VDI – Valsts darba inspekcija

IEVADS

Bakalaura darba tēma ir „Obligātās veselības pārbaudes darba tiesiskajās attiecībās”. Veselība nenozīmē tikai slimību trūkumu. Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas definīciju, veselība ir pilnīgas fiziskās, garīgās un sociālās labklājības stāvoklis un ne tikai slimības vai kādas citas pataloģijas trūkums.¹ Šī veselības definīcija nostiprināta arī Latvijas normatīvajos aktos - 1996.gada 12.jūnijā pieņemtajā Ārstniecības likumā.

Vairums cilvēku darbā pavada nozīmīgu dzīves daļu. Lielākā daļa nodarbināto darba vietā pavada astoņas stundas dienā un piecas dienas nedēļā. Darba tirgū novērojamās konkurences apstākļos nodarbinātie pavada vairāk laika darbā, uzņemas papildus darba pienākumus, neievēro darba aizsardzības pasākumus, slēpj savu veselības stāvokli no darba devēja, baidoties zaudēt darbu un ienākumu avotu. Nevaru noliegt darba vides ietekmi uz nodarbināto veselību un nodarbināto ietekmi uz apkārtējo vidi un citu cilvēku veselību

Kā vienu no veselības aizsardzības pasākumiem, likumdevējs ir noteicis obligātās veselības pārbaudes veikšanu nodarbinātajiem un personām, pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas. OVP nodarbinātajiem tiek veiktas pamatojoties uz Darba aizsardzības likumu un Epidemioloģiskās drošības likumu. Kārtību, kādā veicamas veselības pārbaudes nosaka MK noteikumi Nr. 494 „Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātas personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm” un MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude”.

Darbā tiks apskatītas veselības pārbaudes, kas jāveic nodarbināto veselības aizsardzībai, kā arī tās veselības pārbaudes, kuru mērķis ir sabiedrības veselības aizsardzība. Tiks izvērtētas veselības pārbaudes, kas jāveic nodarbinātajiem, kuri tiek nodarbināti darbos, kur viņu veselībai stāvokli var ietekmēt kaitīgie darba vides faktori un/vai darba īpašie apstākļi (izņemot jūrniekus, karavīrus, gaisa kuģu apkalpes locekļus, gaisa satiksmes vadības dispečerus, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm), kā arī veselības pārbaudes, kas jāveic personām, kuras nodarbinātas darbos, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai. Tā kā, pamatojoties uz Darba aizsardzības likumu veicamās pārbaudes skar proporcionāli lielāku nodarbināto skaitu, kā pamatojoties uz Epidemioloģiskās drošības likumu veicamās pārbaudes, darbā apjoma ziņā ievērojamāku vietu aizņem šīs veselības pārbaudes analīze.

Darba devēji, nodarbinātie un personas pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas ir nepietiekoši informēti par savām tiesībām un pienākumiem. Darba ietvaros tika aptaujāti piecu

---

¹ Pasaules veselības organizācija Konstitūcija. 22.07.1946. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv> [aplūkots: 2012.gada 6.martā]

skolu skolotāji no dažādiem Latvijas reģioniem – Rīgas, Vidzemes un Latgales. Aptaujas mērķis bija noskaidrot, vai tiek veiktas veselības pārbaudes, kādas pārbaudes tiek veiktas un vai tiek ievērotas nodarbināto tiesības.

Darba mērķis ir pētīt un analizēt personu loku, kuriem jāveic veselības pārbaudes, noskaidrot pārbaudes veikšanas mērķi un nozīmi, pārbaudes veikšanas kārtība, darba devēju un nodarbināto tiesības un pienākumus.

Darba mērķa izpildīšanai tika pētīti un analizēti obligātās veselības pārbaudes regulējošie normatīvie akti, tiesu spriedumi, kā arī veikta nodarbināto personu aptauja.

Obligātās veselības pārbaudes veikšana Latvijā ir maz pētīta. Bakalaura darba kā informācijas avoti izmantoti Latvijas Republikas normatīvie akti, elektroniskie pieejamie resursi, kā arī V.Kaļķa, V.Slaidiņas, V.Ulmanes, Ž.Rojas darbi par darba aizsardzību, kā arī tiesu prakse. Jāuzteic Valsts darba inspekcija par sabiedrības informēšanu un vadlīniju izstrādāšanu darba aizsardzības jomā. Valsts darba inspekcijas mājas lapā ikvienam ir pieejama informācija par vides risku izvērtēšanu, OVP veikšanu, arodslimībā, kā arī pieejama statistika – arodslimību statistika, nelaimes gadījumu statistika, pārskats par neregistrēto nodarbinātību.

1. OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES NOZĪME UN NEPIECIEŠAMĪBA

1.1 Sabiedrības veselības aizsargāšana

Veselība ir viena no valsts garantētajām cilvēka pamattiesībām. Viens no būtiskākajiem sabiedrības veselības apdraudējumiem ir infekcijas slimību izplatīšanās. Normatīvajos aktos infekcijas slimības definēta kā infekcijas slimības izraisītāja ierosināta slimība, kuras izplatīšanās var radīt epidēmiju.²

Infekcijas slimības izplatītās ieelpojot inficēto gaisu, lietojot uzturā inficētu pārtiku. Hepatīts, salmoneloze, difterija, tuberkuloze, gripa – tās ir tikai dažas no infekcijas slimībām, ar kurām inficēts cilvēks ir bīstams apkārtējai sabiedrībai. Inficēts cilvēks, pats to neapzinādamies, var kļūt par infekcijas slimības pārnēsātāju un var inficēt ūdeni, gaisu, pārtikas produktus, ar kuru starpniecību var tikt inficēti citi cilvēki.

Nozīmīgu vietu infekcijas slimību izplatīšanās ierobežošanai ieņem profilakses pasākumi. Viens no profilakses pasākumiem sabiedrības veselības aizsargāšanai ir veselības pārbaudes, kas tiek veiktas personām, kuru darbs saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai. Šo pārbažu nepieciešamību nosaka Epidemioloģiskās drošības likums un pārbažu veikšanas kārtību regulē MK 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494 „Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm”. Epidemioloģiskās drošības likuma mērķis ir reglamentēt epidemioloģisko drošību - profilakses, arī higiēnas, pretepidēmijas, ārstniecības un organizatorisko nosacījumu un pasākumu sistēma, kuras mērķis ir mazināt sabiedrības veselības apdraudējumu, ko izraisa infekcijas slimības un veselību ietekmējošo vides faktoru kaitīgā iedarbība.³ OVP mērķis ir pasargāt sabiedrību no infekcijas slimību izplatīšanās.

Infekcijas nēsātājs pakļauj infekcijas slimības riskam cilvēkus sev līdzās - sabiedriskajā transportā, teātrī, iepirkšanās centros un citās sabiedriskās vietās. Apdraudējumu citu cilvēku veselībai var radīt tādās pakalpojumu sniegšanās vietās kā bibliotēkās, bankās, pastā un citās klientu apkalpojošās jomās nodarbinātie, ja tie ir infekcijas nēsātāji. Tātad ikviens infekcijas slimības nēsātājs var radīt draudus sabiedrības veselībai. Likumdevējs ir izvērtējis, cik lielu apdraudējumu citu cilvēku veselībai var radīt inficēts cilvēks, un noteicis personu loku, kuras inficēšanās gadījumā, radītu ievērojamu apdraudējumu sabiedrības veselībai. Veselības pārbaudes jāveic personām, kuru darbs tieši saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai.

² Epidemioloģiskās drošības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

³ Turpat

Sabiedrības veselības aizsardzības nodrošināšanai, veselības pārbaudes jāveic personām, kuras tiek nodarbinātas:

- 1) pārtikas aprītē;
- 2) klientu apkalpošanas sfērās.⁴

Pārtikas aprīte – visas darbības ar pārtiku no tās ieguves līdz patēriņam (ieguve, apstrāde, ražošana, iepakošana, uzglabāšana, izplatīšana, transportēšana, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība).⁵ Pārtikas aprītē ir jomas, kurās nodarbināto ietekme uz pārtikas izstrādājumu kvalitāti ražošanas procesa vai produkcijas uzglabāšanas laikā ir tik minimāla, ka tā nevar radīt draudus citu cilvēku veselībai. Šajās jomās nodarbinātajiem nav jāveic OVP. Specifiskie pārtikas aprītes posmiem, kuros nodarbinātajiem nav jāveic veselības pārbaudes, ir noteikti normatīvajos aktos un tie ir:

- graudu malšanas produktu, rauga, iesala, cietes un cietes produktu ražošana un uzglabāšana;
- vīnogu vīna, augļu vīna, sidra, destilētu alkoholisko dzērienu ražošana un uzglabāšana;
- etilspirta ražošana no raudzētiem materiāliem un šo dzērienu uzglabāšana;
- nedestilētu dzērienu ražošana no raudzētiem materiāliem un šo dzērienu uzglabāšana;
- bezalkoholisko dzērienu ražošana slēgtā tehnoloģiskā procesā un šo dzērienu uzglabāšana.⁶

Izvērtējot pārtikas aprītē nodarbināto personu ietekmi uz citu cilvēku veselību, sākot ar 2007.gada 25.augustu tika papildinātas jau esošās pārtikas aprītes jomas, kurās nodarbinātajiem nav jāveic veselības pārbaudes, ar divām jaunām pārtikas aprītes jomām:

- fasētu pārtikas produktu uzglabāšana, pārvadāšana un izplatīšana vairumtirdzniecībā, ja produkta saturam nevar piekļūt, to neatverot vai nemainot iepakojumu;
- augu izcelsmes, zvejniecības un medniecības primāro produktu ražošana, pārvadāšana, uzglabāšana un laišana tirgū, ja produktu apstrāde ražošanas vietā būtiski nemaina produktu sākotnējās īpašības.⁷

⁴ Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm: MK 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁵ Pārtikas aprītes uzraudzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]

⁶ Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm. MK 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁷ Turpat

Jā sākumā var šķīst, ka 2007.gada 21.augustā pieņemtie grozījumi MK noteikumos Nr. 492 „Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm” nav būtiski, darba devējiem šie grozījumi normatīvajos aktos ir nozīmīgi. Samazinās darba devēja izdevumi, kas saistīti ar veselības pārbaudes izmaksām noteiktajās pārtika aprītes jomās nodarbinātajiem. Tāpat tiek ietaupīts arī darba devēja laiks – nav jākontrolē veselības pārbaudes veikšana.

Sabiedrības veselības aizsardzības nodrošināšanai, veselības pārbaudes jāveic klientu apkalpošanas sfērās nodarbinātajiem. Klientu apkalpošanas sfērās nodarbinātie ikdienā, pildot savus darba pienākumus, kontaktējas ar ievērojamu daudzumu cilvēkiem. Infekcijas saslimšanu gadījumā pastāv liela iespēja inficēt klientus. Normatīvajos aktos noteikts pakalpojumu sniegšanas jomas, kurās nodarbinātajiem jāveic veselības pārbaudes. Veselības pārbaudes jāveic personām, kuru darbs ir saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuras tiek nodarbinātas pie darba devējiem, kuru darbības veids ir pakalpojumu sniegšana klientiem:

- frizētavās un kosmētiskajos kabinetos;
- publiskas lietošanas peldbaseinos;
- publiskas lietošanas pirtīs;
- solārijos;
- tūristu mītnēs;
- dienesta viesnīcās;
- pirmskolas izglītības iestādēs;
- vispārējas izglītības iestādēs;
- profesionālās izglītības iestādēs;
- bērnu interešu izglītības iestādēs;
- bērnu darba un atpūtas nometnēs;
- sociālās aprūpes institūcijās;
- ārstniecības iestādēs (tai skaitā sanatorijās);
- pasažieru apkalpošanā tālsatiksmes vilcienos (no 2004.gada 1.jūlija).⁸

Kā var redzēt no augstāk uzskaitītajām pakalpojumu sniegšanas jomām, kurās nodarbinātajām personām jāveic veselības pārbaude, liela uzmanība tiek pievērsta to nodarbināto veselības stāvoklim, kuriem ir kontakts ar sabiedrības neaizsargātāko daļu – bērniem, sociālo aprūpes iestāžu iemītniekiem, slimniekiem.

Lai ierobežotu infekcijas slimību izplatīšanos, likumdevējs ir noteicis infekcijas slimības, ar kurām saslimušajām personām noteikti profesionālās darbības ierobežojumi. Infekcijas

---

⁸ Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm. MK 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

slimību saraksts ir uzskaitīts MK 2010.gada 20.jūlija noteikumos Nr. 642 „Noteikumi par profesionālo darbību ierobežojošo infekcijas slimību sarakstu”. Ar šīm infekcijas slimībām inficētās personas aizliegts nodarbināt:

- 1) pārtikas un dzeramā ūdens aprītē;
- 2) pakalpojumu sniegšanā;
- 3) ārstniecības un izglītības iestādēs, ārpusstundu pasākumos.⁹

Inficētās personas nedrīkst nodarbināt frizētavās, kosmētiskajos kabinetos, pirtīs, peldbaseinos, solārijos, tūristu mītnēs, dienesta viesnīcās, veļas mazgātavās, ķīmiskajās tīrītavās, pasažieru apkalpošanā tālsatiksmes vilcienos.¹⁰

Ne visiem pārtikas aprītē vai pakalpojumu sniegšanā nodarbinātajiem jāveic veselības pārbaudes. OVP jāveic tiem nodarbinātajiem, kuri darbs ir tieši saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai.¹¹ Personas darba pienākumiem ir jābūt tieši saistītiem ar risku citu cilvēku veselībai. Ar citiem cilvēkiem šo noteikumu izpratnē jāsaprot cilvēki ārpus nodarbinātās personas kolēģu loka, cilvēki, kuru veselību var ietekmēt nodarbinātie, veicot savus darba pienākumus, gan tieši kontaktējoties ar cilvēkiem, gan netieša kontakta ceļā. Ne vienmēr jābūt tiešam kontaktam ar personu, lai varētu apdraudēt šīs personas veselību. Netieša kontakta ceļā citu cilvēku veselību var ietekmēt kādā no pārtikas aprites posmiem. Tā, piemēram, pavāra darba pienākumos neietilpst kontaktēšanās ar klientiem, tātad tieša kontakta cilvēks – cilvēks ceļā nevar tikt apdraudēta klientu veselība, toties, veicot tiešos darba pienākumus – gatavojot ēdienu, var tikt inficēts šis ēdiens un tālāk jau var tikt inficēts klients. Tātad, lai nodarbinātajam būtu jāveic OVP, nepietiek, ka persona ir nodarbināta MK noteikumos noteiktajā nozarē, nodarbinātajam ir jārada tiešs risks citu cilvēku veselībai.

1.2 Nodarbināto veselības aizsargāšana

Nodarbināto veselības aizsardzībai veicamos pasākumus nosaka Darba aizsardzības likums. DAL likuma mērķis ir garantēt un uzlabot nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā.¹² Ja līdz 1993.gadam prioritāte darba aizsardzībā bija darba vides risku kompensēšana, darbinieku atalgojot par to, kas tas stādā kaitīgos apstākļos, piemēram, piešķirot papildus brīvdienus, tad pēc Darba aizsardzības likuma pieņemšanas kā prioritāte tika izvirzīta potenciālā

⁹ Epidemioloģiskās drošības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

¹⁰ Noteikumi par profesionālo darbību ierobežojošo infekcijas slimību sarakstu: MK 2010.gada 20.jūlija noteikumi nr. 642. Pieejams: <http://www.likumi.lv>[aplūkots 2012.gada 12.martā]

¹¹ Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm: MK 2001.gada 27.novembrī noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

¹² Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

riska novēršana.¹³ Darba vidē sastopamos risku nevar pilnībā novērst, pilnībā var novērst varbūt dažus riskus. Viens no darba aizsardzības vispārīgajiem principiem ir bīstamo aizstāv ar drošo vai mazāk bīstamo.¹⁴ Tātad jau likumā noteikt, ka ne viss par būt drošs, vienmēr var pastāvēt darba vietas, kur pildot darba pienākumus, būs kāds riska elements. Pārsvarā risku var samazināt, bet risks joprojām pastāv. Nodarbinātajiem, kuriem saskaņā ar normatīvajiem aktiem noteikta īpaša aizsardzība, darba devēja pienākums ir novērst darba vides riska ietekmi.¹⁵ Tā, piemēram, ir noteikti darba vides faktori un darbi, kas grūtniecēm un sievietēm, kuras baro bērnus ar krūti, var radīt risku drošībai un veselībai, un ir darba vides faktori un darbi, kuriem aizliegts pakļaut un kuros aizliegts nodarbināt grūtnieces un sievietes, kas baro bērnus ar krūti, piemēram, darba konteineros vai darbs pazemē. Tas nozīmē, nodarbinātais ir jāatbrīvo no to darba pienākumu pildīšanas, kuros pastāv šis darba vides risks. Tādos gadījumos, kad risks nav novēršams un tas ir pietiekami liels un var ietekmēt cilvēka veselību, varbūt var apsvērt iespēju kaut kādā veidā kompensēt nodarbinātajiem iespējamo kaitējumu veselībai.

Viens no darba devēja pienākumiem darba aizsardzības jomā ir nodarbināto nosūtīšana uz OVP. OVP ir viens no darba aizsardzības pasākumiem, kas nodrošina, lai darbs būtu drošs gan pašam nodarbinātajam, gan apkārtējiem. Dažreiz no OVP pārbaudes ir atkarīga darbinieka dzīvība (var būt nelaimes gadījumu risks).¹⁶

Darba tiesiskajās attiecībās iesaistītas divas puses – darba devējs un darbinieks jeb darba ņēmējs. Saskaņā ar Darba aizsardzības likumu, nodarbinātie ir jebkura fiziska persona, kuru nodarbina darba devējs, arī valsts civildienesta ierēdņi un personas, kuras nodarbinātas ražošanas vai mācību prakses laikā.¹⁷ Darba aizsardzības likumā darba devēja definīcija sniegta līdzīga kā Darba likuma, tikai DAL nav noteikts, ka darbinieks jānodarbina uz darba līguma pamata. Darbinieks – fiziska persona, kas uz darba līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu darba devēja vadībā.¹⁸ Darba devējs – fiziskā vai juridiskā persona vai arī tiesībspējīga personālsabiedrība, kas uz darba līguma pamata nodarbina vismaz vienu darbinieku.¹⁹ Darba devējs var būt iestāde, pašnodarbinātais, atvasinātas publiskas personas un citas juridiskas un fiziskas personas. Darbinieks par noteiktu samaksu apņemas veikt noteiktu darbu darba devēja labā. Neskatoties uz to, ka Darba likums paredz darba līgumam rakstveida formu, likums regulē arī darba attiecības tādos gadījumos, kad darba līguma rakstveida forma

¹³ Ulmane V. Darba tiesības. Darba aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2004, 174.lpp.

¹⁴ Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

¹⁵ Turpat

¹⁶ Ieteikumi arodslimību ārstiem obligātās veselības pārbaudes slēdziena noformēšanai OVP kartē. Pieejams: <http://osha.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

¹⁷ Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

¹⁸ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

¹⁹ Turpat

nav ievērota.²⁰ Ja rakstveida darba līgums nav noslēgts, bet puses stājušās darba tiesiskajās attiecībās un vismaz viena no pusēm ir uzsākusi savu pienākumu pildīšanu, darba attiecību tiesiskās sekas, darba devēja un darbinieka tiesības un pienākumi ir tādi paši kā rakstveida līguma noslēgšanas gadījumā.

Saskaņā ar Darba aizsardzības likumu, OVP jāveic nodarbinātajiem, kuriem:

- 1) Veselības stāvokli ietekmē vai var ietekmēt veselībai kaitīgie darba vides faktori;
- 2) Darbā ir īpaši apstākļi.²¹

OVP tiek veiktas saskaņā ar MK 2009.gada 10.marta noteikumiem nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude”. Šie noteikumi neattiecas uz veselības pārbaudēm, kas jāveic jūrnikiem, karavīriem, gaisa kuģu apkalpes locekļiem un gaisa satiksmes vadības dispečeriem, Iekšlietu sistēmas iestāžu un Ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm.²²

Veselībai kaitīgie darba vides riska faktori, kas ietekmē vai var ietekmēt nodarbināto veselību ir:

- 1) ķīmiskie faktori;
- 2) putekļi;
- 3) bioloģiskie faktori;
- 4) fizikālie faktori;
- 5) psihoemocionālie faktori.²³

Ar darbu īpašos apstākļos saprot bīstamos darbus, kur pastāv augsts nelaimes gadījumu risks nodarbinātajam vai apkārtējiem cilvēkiem.²⁴ MK 2009.gada 10.marta noteikumu nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 2.pielikumā ir uzskaitīti darbi īpašos apstākļos. Tā, piemēram, darbi īpašos apstākļos ir:

- 1) autoiekrāvēju vadīšana un motobloku vadīšana;
- 2) vilciena vadīšana;
- 3) stropēšanas darbi;
- 4) darbs uz pārvietojamām kāpnēm, ja augstums lielāks par 1,5 m;
- 5) spridzināšanas darbi;
- 6) darbi ekspluatācijā esošās elektroietaisēs ar spriegumu 50 V un lielāku;
- 7) darbs ar bīstamām iekārtām, kas atrodas zem spiediena;
- 8) darbi, kas tiek veikti slēgtās pazemes telpās, šahtās, cisternās.²⁵

²⁰ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

²¹ Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

²² Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude: MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

²³ Turpat

²⁴ Turpat

OVP ir viens no darba aizsardzības instrumentiem. OVP veikšana ļauj atklāt kaitīgo darba vides riska faktoru un darba īpašos apstākļos ietekmi uz nodarbināto veselību, palīdz atklāt vispārējās saslimšanas un arodslimības un novērst nelaiemes gadījumu risku. OVP veikšanas mērķis ir pēc iespējas agrāk atklāt nodarbināto veselības traucējumus, ko rada darba vides ietekme, lai tos savlaicīgi ārstētu un, ja iespējams, atgrieztu nodarbināto darbā.²⁶ Regulāri veiktu OVP mērķis ir arī nodarbināto veselības uzraudzība, lai novērstu:

- nodarbināto saslimšanu ar arodslimībām;
- jau esošo slimību progresēšanu;
- nelaiemes gadījumus darbā, kuru cēlonis ir darbinieka veselības stāvoklis vai slimība;
- ar darbu nesaistītu slimību saasināšanās un to komplikācijas.²⁷

VDI apkopotā statistika, kas norādīta zemāk minētajā tabulā, norāda tiešu saikni starp OVP veikšanu un pirmreizēju arodslimnieku atklāšanu – jo vairāk OVP ir veiktas, jo vairāk pirmreizēju arodslimnieku ir atklāti.²⁸

	pirmreizēju arodslimnieku skaits	O V P	
		ir veiktas	nav veiktas
2004.g.	687	356	331
2005.g.	741	382	359
2006.g.	569	304	265
2007.g.	776	391	319
2008.g.	989	514	296
2009.g.	1385	780	213

Arodslimības - atsevišķām darbinieku kategorijām raksturīgas slimības, kuru cēlonis ir darba vides fizikālie, ķīmiskie, higiēniskie, bioloģiskie un psiholoģiskie faktori. Arodslimību sarakstu apstiprina MK.²⁹

Arodslimības vai slimības, kas radušās veicamā darba gaitā, ir lēna un pakāpeniska darbinieka veselības pasliktināšanās, ko rada ilgstoša pakļautība kaitīgiem darba vides apstākļiem vai darbs īpašos apstākļos. Arodslimība izpaužas kā lēna, pastāvīga veselības pasliktināšanās. Slimības simptomi var parādīties pat pēc daudziem gadiem, kad nodarbinātais ir mainījis darba vietu un vairs nav pakļauts kaitīgiem darba vides apstākļiem, vai jau aizgājis pensijā. Arodslimību simptomi bieži vien sakrīt ar parasto slimību simptomiem. Vienlaicīgi

²⁵ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude: MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

²⁶ Ieteikumi arodslimību ārstiem obligātās veselības pārbaudes slēdziena noformēšanai OVP kartē. Pieejams: <http://osha.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

²⁷ Turpat

²⁸ Arodslimību statistika. Pieejams: <http://www.vdi.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

²⁹ Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaiemes gadījumiem darbā un arodslimībām: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 7.martā]

nodarbinātais var būt pakļauts vairākiem kaitīgiem darba vides faktoriem. Tāpēc šo slimību diagnosticēšana ir ļoti apgrūtināta.

Ne visi nodarbinātie, kuri veic darbu īpašos apstākļos vai kuri pakļauti kaitīgiem darba vides faktoriem, saslimst ar arodslimībām.. Tas, ka nodarbinātais strādā ar ķīmiskām vielām vai ir pakļauts trokšņa iedarbībai, nenozīmē, ka viņš saslims ar arodslimību. Veselības satāvokli ietekmē kaitīgo apstākļu koncentrācija un iedarbības laiks uz nodarbināto. Tāpat liela nozīme ir katra cilvēka individuālajām īpatnībām.

Pastāv maksimāli pieļaujamie lielumi – arodekspozīcijas robežvērtība (AER), kas noteikti daudzām ķīmiskām un bioloģiskām vielām, kuras parasti sastopamas darba vidē un kas normālos apstākļos nenodarīs kaitējumu tām pakļautā darbinieka veselībai. Iedarbības laiks – maksimāli pieļaujamais iedarbības laiks, kas parasti ir saskaņots ar normālo darba dienas ilgumu (8 stundas) un ar vidējo aktīvo darba gaitu ilgumu. Koncentrācijas un iedarbības laiks tiek aprēķināti attiecībā uz „normālu cilvēku”, tādēļ katrā konkrētā gadījumā jāņem vērā cilvēka dzīves apstākļi un īpatnības.³⁰

Atkarībā no veicamā darba un darba vides ietekmes, dažiem nodarbinātajiem ir jāveic abas OVP. Vienas pārbaudes veikšana neatbrīvo no pienākuma veikt otru veselības pārbaudi.³¹ OVP katrai ir savi mērķi – sabiedrības veselības aizsardzība un nodarbinātā veselības aizsardzība.

---

³⁰.Darba apstākļi un veselība darbā. Tulkojusi I.Viļumsone un I.Granta. Lietuva : AB spaustuve „Spindulys”, [b.g.]. 14.-15. lpp.

³¹ Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 6.augusta spriedums lietā Nr. A42671808. Pieejams: <http://www.manastiesibas.lv> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

2. VESLĪBAS PĀRBAUDES VEIKŠANA DARBOS AR RISKU CITU CILVĒKU VESELĪBAI NODARBINĀTAJIEM

Nodarbinātajiem, kuri tiek nodarbināti darbos, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai, jāveic pirmreizējās un periodiskās veselības pārbaudes. Kā liecina starp skolotājiem veiktā aptauja, šīs veselības pārbaudes visās skolās tiek veiktas regulāri. Veselības pārbaudes veic ģimenes ārsts. Ģimenes izvērtē personas veselības stāvokli un sniedz atļauju nodarbināt personu darbos, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai.

Ģimenes ārsta aizpildīta personas medicīniskā grāmatiņa ir dokuments, kas apliecina, ka persona ir veikusi veselības pārbaudi un darba devējam, atkarībā no pārbaudes rezultātiem, ir atļauts vai nav atļauts nodarbināt personu norādītajā amatā.³² Pirms nosūtīšanas pie ģimenes ārsta darba devējs vai nodarbinātais persona medicīniskajā grāmatiņā norāda grāmatiņas īpašnieka personas datus – vārdu, uzvārdu, personas kodu un deklarēto dzīvesvietu. Normatīvie akti paredz, ka grāmatiņā jābūt nodarbinātā fotogrāfijai. Darba devējs aizpilda informāciju par nodarbinātā amatu, kā arī darba devēja kontaktinformāciju – nosaukumu, adresi, tālruni. Personas medicīniskā grāmatiņa glabājas pie darba devēja. Darba devējam pēc Veselības inspekcijas vai PVD pieprasījuma jāuzrāda personas medicīniskā grāmatiņa kontrolējošām iestādēm. Ja persona ir nodarbināta pie vairākiem darba devējiem un visās darba vietās nepieciešams atzinums par personas veselības stāvokli, personas medicīniskā grāmatiņa jāiesniedz katram darba devējam. Tas nenozīmē, ka darbiniekam vairākās reizes jāveic veselības pārbaude. Ģimenes ārsts var veikt vienu veselības pārbaudi (tas ir gadījumā, ja veicamās pārbaudes dažādiem amatiem sakrīt), bet aizpildīt vairākas personas medicīniskās grāmatiņas, kuras nodarbinātais iesniegs katram darba devējam.

Pirmreizējās veselības pārbaudes tiek veiktas pirms stāšanās darbā. Pretendents nevar uzsākt darba pienākumu pildīšanu, kamēr darba devējam nav iesniegta personas medicīniskā grāmatiņa. Pretendents var neveikt veselības pārbaudi, ja pie iepriekšējā darba devēja pēdējā kalendārā gada laikā ir veikta OVP un veicamo veselības pārbaudu apjoms abās darba vietās ir identisks.³³ Šajā gadījumā darba devējam jāsaprot, ka gada termiņš nākošās periodiskās veselības pārbaudes veikšanai netiek skaitīts no dienas, kad darbinieks ir uzsācis darbu pie darba devēja. Gada termiņš jāskaita no dienas, kad ģimenes ārsts ir izdarījis atzīmi persona medicīniskajās grāmatiņā par veselības pārbaudes veikšanu. Tā kā personas medicīniskā

³² Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm. MK 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

³³ Turpat

grāmatiņa, glabājas pie darba devēja, darbiniekam jāvienojas ar bijušo darba devēju, ka beidzoties darba tiesiskajām attiecībām, personas medicīniskā grāmatiņa tiks nodota darbiniekam. Darbinieks varēs iesniegt grāmatiņu nākošajam darba devējam.

Periodisko OVP veikšanas biežums ir noteikts normatīvajos aktos. Saskaņā ar MK noteikumu nr. 494 „Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātā personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm” 1. pielikumu OVP veic reizi gadā. Tātad atzinums par personas veselības stāvokli ir derīgs vienu gadu no dienas, kad ģimenes ārsts personas medicīniskajā grāmatiņā ir ierakstījis atzinumu par personas veselības stāvokli. Ģimenes ārsta sniegtās atļaujas darbiniekam strādāt norādītajā amatā termiņš beidzas nākošā gada attiecīgajā mēnesī un datumā.³⁴ Lai noskaidrotu, kurā datumā iestājas attiecīgais termiņš, kad beidzas mēneša termiņš, vērā ņemama vispārpieņemts izpratne par mēneša ilgumu un par „attiecīgo datumu” atzīstams pēdējā mēneša iepriekšējās dienas datums.³⁵ Pēc analogijas pieņemsim, ka par „attiecīgo datumu” gada termiņa pēdējās dienas noteikšanai uzskatāms nākošā gada pēdējā mēneša iepriekšējās dienas datums. Tātad, ja gada termiņa tecējums sācies 2011.gada 20.aprīlī, termiņa tecējums beigsies 2012.gada 19.aprīlī.

Personām, kuras tiek nodarbina darbā, kas saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai, tiek veikti sekojoši izmeklējumi:

- 1) vispārējā izmeklēšana;
- 2) speciālās izmeklēšana:
  - rentgenoloģiskā izmeklēšana;
  - laboratoriskā izmeklēšana.

Normatīvajos aktos nav noteikt, kas ir vispārējā izmeklēšana un kādās pārbaudes jāveic tās gadījumā. Uz kādām pārbaudēm sūtīt vispārējās izmeklēšanas laikā nosaka ģimenes ārsts. Persona var tikt nosūtīta veikt izmeklējumus, kas nav nepieciešami, lai noteiktu vai persona slimo vai ir inficējusies ar kādu slimību, kas var radīt risku citu cilvēku veselībai. Tā bieži personas tie sūtītas uz pārbaudēm pie ginekologa, kaut arī šīs pārbaudes nav nepieciešamas lai sniegtu atzinumu par veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam. Šādas liekas pārbaudes sadārdzina veselības pārbaudes izmaksas. Ieteicams konkretizēt veselības pārbaudes, kas jāveic vispārējās izmeklēšanas laikā, līdzīgi kā tas ir speciālo izmeklēšanu gadījumā.

Nodarbinātajam veicamās veselības pārbaudes ir atkarīgas ne tikai no veiktajiem darba pienākumiem, bet arī no tā vai tiek veikta pirmreizēja veselības pārbaude vai periodiskā veselības pārbaude. Tā, piemēram, solāriju darbiniekiem nav jāveic laboratoriskā izmeklēšana; personām, kuras veic zīdaiņu aprūpi jāveic laboratoriskā izmeklēšana, veicot pirmreizējo

³⁴ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

³⁵ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta 22.jūnija spriedums lietā Nr. SKC-849/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

veselības pārbaudi, bet periodiskā veselības pārbaudes izmeklēšanas laikā laboratoriskā izmeklēšana nav jāveic; personām, kuras veic ķirurģiskas procedūras, laboratoriskā izmeklēšana jāveic gan veicot pirmreizējo veselības pārbaudi, gan periodiskās veselības pārbaudes.

OVP veic ģimenes ārsts. Nodarbinātajiem, kuriem ir veiktas OVP, tiek aizpildītas personas medicīniskās grāmatiņas, kurās darba devējs ieraksta ziņas par darba vietu un amatu un ģimenes ārsts izdara ierakstu atkarībā no veikto pārbaūžu rezultātiem, ar kuru darbiniekam tiek atļauts vai netiek atļauts strādāt konkrētajā darba vietā un amatā. Ar savu parakstu personas medicīniskajā grāmatiņā, darbinieks apliecinā, ka slimības simptomu gadījumā, kas izpaužas kā caureja, vemšana, dzelte, drudzis, paaugstināta ķermeņa temperatūra, sāpes kaklā, ādas izsitumu, ādas bojājumi atklātajās ķermeņa daļās (apdegumi, brūces, augoņi u.c.), strutaini izdalījumi no acīm, ausīm, deguna, nekavējoties par to tiks paziņots darba devējam un darbinieks griezīsies pie sava ģimenes ārsta.

Darba likuma 82.pants nosaka, ka normatīvajos aktos paredzētās veselības pārbaudes izmaksas sedz darba devējs.³⁶ OVP veikšana personām, kas tiek nodarbinātas darbos, kas saistīti ar iespēju risku citu cilvēku veselībai, ir paredzēta normatīvajos aktos, to nosaka Epidemioloģiskās drošības likums. Darba likuma izpratnē atvasinātas publiskas personas, iestādes, komersanti, pašnodarbinātie, kā arī citas juridiskas vai fiziskās personas, kas nodarbina personas, kuru darbs ir saistīts ar risku citu cilvēku veselībai, uzskatāmas par darba devēju. Savukārt personas, kuras tiek nodarbinātas darbos, kas saistīti ar risku citu cilvēku veselībai, uzskatāmas par darbinieku. Tātad veselības pārbaudes veikšanu nodarbinātajiem apmaksā darba devējs. Praksē bieži vien nodarbinātais pats sedz veselības pārbaudi un nav informēts, ka šīs pārbaudes izmaksas jāsedz darba devējam. No piecām aptaujām skolām tikai divās veselības pārbaudes izmaksas skolotājiem sedz darba devējs. Pie tam vienā skolā tika apmaksātas tikai tās veselības pārbaudes, kas tika veiktas konkrētajā skolas administrācijas izvēlētajā veselības centrā. Ja skolotājs veselības pārbaudi bija veicis pie sava ģimenes ārsta, veselības pārbaudes izmaksas netika atlīdzinātas.

Darba likuma 82.pants regulē veselības pārbaudes izmaksu segšanu, ja personām ir darba tiesiskās attiecības. Šī panta regulējums neattiecas uz personām, kam jāveic veselības pārbaudes pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas. OVP veikšanai pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas ir ļoti būtiska nozīme. Darba devējam ir būtiski pirms darba līguma slēgšanas noskaidrot, vai pretendents nav inficēts vai saslimis ar kādu šajos noteikumos minētos infekcijas slimību. Tāpēc pretendents darba intervijas laikā ir pienākums sniegt darba devējam informāciju par savu veselības stāvokli, ja tas var traucēt paredzētā darba veikšanu vai

---

³⁶ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

personai veselības stāvokļa dēļ nav pieļaujams veikt paredzēto darbu.³⁷ Darba devējs, lai pārliecinātos par pretendenta piemērotību paredzētā darba veikšanai, var pieprasīt, lai pretendents veic veselības pārbaudi.³⁸ Var teikt, ka šī ir veselības pārbaude pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas – pirmreizējā veselības pārbaude. Saskaņā ar Darba likuma 36.panta 3.daļu, pirmreizējo veselības pārbaudi apmaksā darba devējs. Pirmreizējo veselības pārbaudi apmaksā pretendents, ja intervijas laikā darba devējam sniedzis apzināti nepatiesu informāciju.³⁹

Ministru kabinets ir apstiprinājis to infekcijas slimību sarakstu, ar kurām saslimušās vai inficējušās personas un personas, par kurām ir radušās profesionāli pamatotas aizdomas, ka tās ir inficējušās ar attiecīgu infekcijas slimību, aizliegts nodarbināt darbos, kas saistīti ar risku citu cilvēku veselībai.⁴⁰ Šo slimību saraksts ir uzskaitīts MK noteikumos Nr. 642 „Noteikumi par profesionālo darbību ierobežojošo infekcijas slimību sarakstu”. Tā, piemēram, par frizieru nevar strādāt persona, ja tai konstatēta tuberkuloze, difterija, salmoneloze vai citas noteikumos minētās infekcijas slimības. OVP veikšanu darbiniekiem, kuru darbs saistīts ar risku citu cilvēku veselībai, kontrolē Veselības inspekcija un PVD.

---

³⁷ Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

³⁸ Turpat

³⁹ Turpat

⁴⁰ Epidemioloģiskās drošības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

3. DARBA AIZSARDZĪBAS LIKUMĀ PAREDZĒTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIDI UN TO PERIODISKUMS

3.1 Pirmreizējās veselības pārbaudes

Darba devējam jā sastāda to personu, profesiju vai darba vietu saraksts, kuru veselības stāvokli ietekmē vai var ietekmēt veselībai kaitīgi darba vides riska faktori, kā arī to personu, profesiju vai darba vietu saraksts, kuras tiek nodarbinātas darbā īpašos apstākļos. Saskaņā ar Darba aizsardzības likumu, izdevumus, kas saistīti ar periodiskām vai ārpuskārtas veselības pārbaudēm, sedz darba devējs, izdevumus, kas saistīti ar pirmreizējām veselības pārbaudēm pēc vienošanās var segt darba devējs vai pretendents. Aptaujājot skolotājus piecās skolās, tika secināts, ka tikai vienā no skolām skolotājiem ir veiktas veselības pārbaude. Veselības pārbaude skolotājiem ir veikta vienu reizi pirms apmēram pieciem gadiem pēc kontrolējošās iestādes ieteikuma. Veselības pārbaudi apmaksājis darba devējs. Šajā skolā darba devējs ir apmaksājis arī OVP, kas jāveic saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likumu. Kārtējās periodiskās pārbaudes nav veiktas nepietiekamu finanšu līdzekļu dēļ. Pārējās skolās veselības pārbaudes netika veiktas un skolotāji nebija informēti par OVP, kas jāveic pamatojoties uz darba vides risku novērtējuma rezultātiem.

Veselības pārbaudes iedala pēc to veikšanas periodiskuma:

1. pirmreizējās,
2. periodiskās;
3. ārpuskārtas.

Pirmreizējās veselības pārbaudes tiek veiktas personām pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas, ja tās tiks nodarbinātas īpašos apstākļos vai būs pakļautas kaitīgiem darba vides faktoriem. Darba tiesiskās attiecības tiek nodibinātas uz līguma pamata.

Pirmreizējās veselības pārbaudes tiek veikta, lai noteiktu, vai personas veselības stāvoklis ļauj veikt paredzētos darba pienākumus un vai darba pienākumu veikšana neradīs draudus nodarbinātās personas vai apkārtējo personu drošībai un veselībai. Pirmreizējo veselības pārbaudi var neveikt gadījumos, ja personai pie iepriekšējā darba devēja ir veikta veselības pārbaude un darba vides faktori vai īpašie darba apstākļi ir bijuši līdzīgi. Gadījumā, ja nodarbinātajam nepieciešama veselības karte iesniegšanai citam darba devējam, darba devējs izsniedz nodarbinātajam apliecinātu veselības kartes kopiju.

3.2 Periodiskās veselības pārbaudes

Periodiskās veselības pārbaudes veic, lai noteiktu vai un kā kaitīgie darba vides faktori vai darbs īpašos apstākļos ietekmē nodarbinātā veselību, vai nodarbinātajam nav konstatētas arodslimības pazīmes vai neattīstās kāda vispārēja saslimšana, kas saistīta ar kaitīgiem darba vides faktoriem vai darbu īpašos apstākļos. Periodisko veselības pārbaudu biežums ir noteikts MK noteikumos „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude”. Šajos noteikumos noteikts, ka veselības pārbaudes, atkarībā no konkrētā kaitīgā darba faktora un tā iedarbības pakāpes un iedarbības ilguma, kā arī no veicamā darba īpašos apstākļos, veic vienu reizi gadā, vienu reizi divos gados vai vienu reizi trijos gados. Izņēmums ir nodarbinātie, kuri veic darbu, kas saistīts ar ieniršanu zem ūdens vairāk kā 60 m dziļumā. Šiem nodarbinātajiem obligātās veselības pārbaudes jāveic divas reizes gadā. Nodarbinātajiem, kuri veic autoiekrāvēju un motobloku vadīšanu (darbs īpašos apstākļos) un kuri nav sasnieguši 60 gadu vecumu, OVP jāveic vienu reizi piecos gados. Pie tam, ja nodarbinātajam ir transporta līdzekļa vadītāja apliecība, veselības pārbaude nav jāveic.

Sekojoši, lai noteiktu, vai nodarbinātais nosūtāms uz veselības pārbaudi un cik bieži veselības pārbaude ir jāveic, jānoskaidro vai :

1. nodarbinātais veic darbu īpašos apstākļos;
2. nodarbināto ietekmē kaitīgie darba vides riska faktori;
3. kaitīgajiem darba vides riska faktoriem ir noteikta ekspozīcijas robežvērtība, kuru nepārsniedzot veselības pārbaudi var neveikt (piemēram, ja nodarbinātais ir pakļauts trokšņa iedarbībai, bet trokšņa līmenis nepārsniedz 80 dB (A) veselības pārbaudi var neveikt);
4. kaitīgajiem darba vides riska faktoriem ir noteikts iedarbības ilgums uz nodarbināto, kuru nepārsniedzot veselības pārbaudi var neveikt (piemēram, nodarbinātajam, kuram dienas darba laiks ir 8 h un kurš pārvietojas braucot ar velosipēdu ilgāk kā 5 h dienā, veselības pārbaude ir jāveic, bet, ja nodarbinātais pārvietojas ar velosipēdu 1 h dienā, veselības pārbaude nav jāveic);
5. kaitīgajiem darba vides riska faktoriem ir noteikti kādi nosacījumi, kurus nepārsniedzot veselības pārbaudi var neveikt (piemēram, smaguma pārvietošana bez mehāniskajām palīgierīcēm ir kaitīgais darba vides faktors, bet gadījumā, ja vīrietis, turot ar abām rokām, periodiski pārvieto priekšmetus, kuru svars nav lielāks par 10 kg, veselības pārbaude nav jāveic).⁴¹

⁴¹ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude: MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

Nodarbinātajiem nav jāveic veselības pārbaude, ja ķīmisko vielu eksplozijas indekss ir mazāks par 0,5; nodarbinātais darbā saskaras ar metālu (ķīmiskā riska faktors), kas ir darba instrumentos un aprīkojumā un kas neuzsūcas organismā, neizraisa alerģisku reakciju vai audzēja attīstību; nodarbinātais ir pakļauts fizikālo faktoru iedarbībai, kas nepārsniedz noteiktajam fizikālajam faktoram noteikto ekspozīcijas darbības vērtību.

- Veselības pārbaudes veic vienu reizi trijos gados, ja:
- ķīmisko vielu eksplozijas indekss ir robežās no 0,5 – 0,75;
- nodarbinātais pakļauts trokšņa iedarbībai robežas no 80 – 85 dB (A);
- nodarbinātais pakļauts fizikālo darba vides faktoru iedarbības līmenim, kas pārsniedz noteiktās ekspozīcijas darbības vērtības, bet nepārsniedz ekspozīcijas robežvērtības;
- nodarbinātais pakļauts optiskā starojuma ietekmei, bet tas nepārsniedz noteiktās robežvērtības;
- nodarbinātais pakļauts tādu MK noteikumos Nr. 219 „Kārtība, kāda veicama obligātā veselības pārbaude” minēto veselībai kaitīgo darba vides riska faktoru iedarbībai, kuriem nav noteikta, kuriem nav noteikta robežvērtības (piemēram, nodarbinātais veic biežas, monotonas, atkārtotas kustības).

Veselības pārbaudes veic vienu reizi divos gados, ja:

- ķīmisko vielu eksplozijas indekss ir robežās no 0,75 – 1,0;
- nodarbinātais ir pakļauts vairāku ķīmisku vielu, kurām ir līdzīga darbība, iedarbībai, un šo ķīmisko vielu ekspozīcijas indeksu summa ir robežas no 0,75 – 1,0;
- nodarbinātais veic darbu īpašos apstākļos;

Veselības pārbaudes veic reizi gadā, ja :

- ķīmisko vielu ekspozīcijas indekss ir lielāks par 1,0;
- nodarbinātais ir pakļauts tādu veselībai kaitīgo darba vides faktoru iedarbībai, kuriem saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir noteiktas ekspozīcijas robežvērtības un kuriem bija nepieciešams veikt mērījumus, bet šādi mērījumi nav veikti;
- nodarbinātais ir pakļauts trokšņa iedarbībai, kas pārsniedz 85 dB (A);
- nodarbinātais ir pakļauts tādu fizikālo darba vides faktoru iedarbībai, kuru mērījumos noteiktais ekspozīcijas robežvērtības līmenis pārsniedz fizikālajam faktoram noteiktās ekspozīcijas robežvērtības;
- nodarbinātais ir pakļauts vairāku ķīmisku vielu, kurām ir līdzīga darbība, iedarbībai, un šo ķīmisko vielu ekspozīcijas indeksu summa ir lielāka par 1,0;

- nodarbinātais ir pakļauts kancerogēno vielu, kas noteiktas MK 2008.gada 29.septembra noteikumos nr. 803 „Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnajām vielām darba vietās”, ietekmei

Nosakot veselības pārbaudes veikšanas biežumu nodarbinātajiem, kas pakļauti kaitīgiem darba vides faktoriem, darba devējs vadās no:

- 1) MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1.pielikuma;
- 2) Ja 1.pielikumā nav noteikts periodiskās veselības pārbaudes veikšanas biežums, skata MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 14.1-14.3 punktus.

Izņēmuma gadījumos arī citos normatīvajos aktos var būt noteikt veselības pārbaudes veikšanas biežums. Tā, piemēram, nodarbinātajiem, kuri ir pakļauti psihoemocionālajam faktoram – nakts darbam, saskaņā ar MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 14.1.5. punktu, veselības pārbaude būtu jāveic vienu reizi trijos gados. Darba likuma 138.pants nosaka, ka veselības pārbaudes nodarbinātajiem nakts darbā pēc nodarbinātā pieprasījuma jāveic ne retāk kā reizi divos gados, bet tiem darbiniekiem, kuri ir sasnieguši 50 gadu vecumu, veselības pārbaudes jāveic vēl biežāk - ne retāk kā reizi gadā.⁴²

Nosakot veselības pārbaudes veikšanas biežumu nodarbinātajiem, kas veic darbu īpašos apstākļos, darba devējs vadās no:

- 1) MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 2.pielikuma;
- 2) Ja 2.pielikumā nav noteikts periodiskās veselības pārbaudes veikšanas biežums, skata MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 14.2. punktu.

3.3 Ārpuskārtas veselības pārbaudes

Ārpuskārtas veselības pārbaudes veic gadījumos, ja parādās kādi jauni apstākļi, aizdomas, ka nodarbināto drošība un veselība darbā ir apdraudēta.

Darba devējs nodarbināto uz ārpuskārtas veselības pārbaudēm var nosūtīt:

- Uz savas iniciatīvas pamata;
- Pēc arodslimības ārsta pieprasījuma;
- Pēc nodarbinātā vai uzticības peronu pieprasījuma.

---

⁴² Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

Darba devējs uz ārpuskārtas veselības pārbaudēm nosūta, ja nodarbinātajam mainās veselībai kaitīgie darba vides faktori vai īpašie apstākļi, kā arī gadījumos, ja darba devējam rodas aizdomas, ka darbinieka veselības stāvoklis neatbilst veicamajam darbam, piemēram, gadījumos, kad darbinieks bieži vai ilgstoši slimo. Nodarbinātais vai viņa uzticības persona var pieprasīt darba devējam nosūtīšanu uz veselības pārbaudi, ja tie uzskata, ka veselībai kaitīgie darba vides faktori kaitīgi ietekmē nodarbinātā veselību. Uz veselības pārbaudi jānosūta arī gadījumos, kad arodslimības ārsts, veicot veselības pārbaudi, ir norādījis termiņu, kurā jāveic nākošā veselības pārbaude (ārpuskārtas veselības pārbaude). Gadījumos, kad arodslimības ārsts, veicot veselības pārbaudi nodarbinātajam, ir konstatējis kaitīgo darba faktoru iedarbībā attīstījušos arodslimību, ārsts var pieprasīt veselības pārbaudes veikšanu visiem tiem nodarbinātajiem, kuri strādā pie attiecīgā darba devēja un kuriem ir līdzīgi darba apstākļi, kā nodarbinātajam, kuram ir konstatētas attiecīgās arodslimības pazīmes.

OVP veikšanu darbiniekiem, kurus ietekmē vai var ietekmēt veselībai kaitīgie darba vides faktori, kā arī tiem nodarbinātajiem, kuriem darbā ir īpašie apstākļi, kontrolē VDI.

4. DARBA VIDES RISKU NOVĒRTĒŠANA

Darba devējs nosūta nodarbinātos uz OVP, balstoties uz darba vides risku novērtēšanas rezultātiem. Tātad, lai noteiktu nodarbinātos, kuri ir pakļauti darba vides riska faktoru iedarbībai, ir jāveic darba vides riska novērtēšana. Pirmais nosacījums kvalitatīvai OVP veikšanai, ir kvalitatīvi veikti riska novērtējumi. Darba vides risku novērtēšana ir viens no darba vides iekšējās uzraudzības posmiem. To veic saskaņā ar MK 2007.gada 2.oktobra noteikumiem nr. 660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”.

Darba vides risku novērtēšanu veic:

- 1) nosakot darba vietā vai darba veidā esošos vides faktoros;
- 2) nosaka, vai šie faktori rada risku nodarbināto drošībai un veselībai;

Darba vide – darba vieta ar tās fizikālajām, ķīmiskajiem, psiholoģiskajiem, bioloģiskajiem, fizioloģiskajiem un citiem faktoriem, kuriem nodarbinātais pakļauts, veicot savu darbu.⁴³ Darba vides faktori:

- 1) fizikālie faktori – troksnis, vibrācija, apgaismojums, mikroklimats, darba telpas un darba vietas apkārtnē;
- 2) fiziskie faktori – darbs ar datoru, darba pozas, statiskas darba pozas, smags darbs, darbs ārpus telpām;
- 3) psiholoģiskie un emocionālie faktori – darba laiks, monotons darbs, darbs izolācijā, paaugstināta atbildība;
- 4) putekļu aerosoli – abrazīvie putekļi, organiskas izcelsmes putekļi;
- 5) ķīmiskie faktori – vielas un produkti, ražošanas atkritumi;
- 6) bioloģiskie faktori – dzīvnieku uzbrukumi; insektu kodumi un pārnēsātas slimības, tuberkuloze;
- 7) traumatisma riska faktori – rokas darbarīki, darbs augstumā, mikrotraumas.⁴⁴

Darba vides risks – varbūtība, ka nodarbināto drošībai vai veselībai darba vidē var rasties kaitējums, un šā kaitējuma iespējamā smaguma pakāpe.⁴⁵ Risks var definēt kā kompleksu jēdzienu, kas aptver nelaimes gadījumu vai citu atgadījumu ar kaitīgām sekām varbūtību un to izraisīto seku apjoma novērtēšanu.⁴⁶ Risku veidi – risks darba vidē, apzināts risks, neapzināts risks, vides piesārņojuma risks.⁴⁷

⁴³ Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁴⁴ Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība: MK 2007.gada 2.oktobra noteikumi nr. 660. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁴⁵ Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁴⁶ Darba vides risku novērtēšanas vadlīnijas. Rīga : AB spaustuve „Spindulys”, 2003, 15 lpp.

⁴⁷ Turpat

Normatīvajos aktos nav definēts, kas ir kaitīgie darba vides faktori. VDI skaidrojošajā materiālā kaitīgie darba vides faktori ir definēti kā vides vai darba procesa faktori, kas var nelabvēlīgi ietekmēt nodarbināto veselības stāvokli un ilgstošas, intensīvas iedarbības rezultātā izraisīt slimības.⁴⁸

Darba vides riskus darba vietā vai darba veidā ne retāk kā reizi gadā, iesaistot nodarbināto vai tā pārstāvi, kas pārzin attiecīgo darba vietu un apstākļus tajā, var novērtēt:

1. darba devējs;
2. darba aizsardzības speciālists – nodarbinātais, kurš apmācīts darba aizsardzības jautājumos;
3. kompetents speciālists – speciālists, kurš uz līguma pamata veic darba vides iekšējo uzraudzību,
4. kompetenta institūcija – institūcija, kura uz līguma pamata veic darba vides iekšējo uzraudzību.

Darba devējs var pats veikt risku novērtēšanu, ja uzņēmumā ir nodarbināti līdz 10 cilvēki un darba devējs ir ieguvis attiecīgu izglītību un veic darba aizsardzības speciālista pienākumus.

Risku nodarbināto veselībai var radīt darba vietas iekārtojums, darbā lietotās iekārtas un instrumenti, darbā lietotās metodes, darba laiks, kā arī darba vides faktoru iedarbība.

Novērtējot darba vides risku, izvērtē vai attiecīgajā darba vietā vai darba veidā pastāv augstāk minētie darba vides riska faktori. Ja pastāv kāds no augstāk minētajiem faktoriem, jāizvērtē vai tas rada risku un kādu risku nodarbināto drošībai un veselībai, un kādus darba aizsardzības pasākumus nepieciešams veikt, lai mazinātu risku veselībai un drošībai. Veicot darba vides iekšējo uzraudzību, darba devējam ir jā sastāda to nodarbināto saraksts, kuri veic darbu īpašos apstākļos, kā arī to nodarbināto saraksts, kuru veselības stāvokli ietekmē vai var ietekmēt kaitīgi darba vides riska faktori. Šos sarakstus darba devējs glabā trīs gadus. Ja novērtējot darba vides riska faktorus, konstatē, ka nodarbinātos ietekmē vai var ietekmēt kaitīgie darba vides riska faktori, kas minēti MK noteikumu nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1.pielikumā, nodarbināto nosūta uz OVP.

MK noteikumos „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”, ir noteikti papildus darba vides faktori, kas var ietekmēt grūtnieces, sievietes pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam, kā arī sievietes, kuras baro bērnu ar krūti.

---

⁴⁸ Obligātās veselības pārbaudes. Informatīvi skaidrojošais materiāls. Pieejams: <http://www.vdi.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

5. OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES VEIKŠANA

5.1 Nosūtīšana uz obligāto veselības pārbaudi

Uz veselības pārbaudēm nodarbinātos vai personas pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas, turpmāk tekstā – pretendentus, nosūta darba devējs (potenciālais darba devējs). Normatīvie akti neparedz veselības pārbaudes veikšanu visām pie darba devēja nodarbinātajām personām. Darba devējs uz OVP nosūta nodarbinātos, kuriem darbā ir īpaši apstākļi vai kuriem, atbilstoši veiktajiem darba vides riska novērtēšanas rezultātiem, veselības stāvokli var ietekmēt veselībai kaitīgie darba vides faktori.

Pirms nosūtīšanas uz OVP, darba devējs aizpilda veselības pārbaudes kartes I sadaļu „Norīkojums uz obligāto veselības pārbaudi”. Veselības pārbaudes karte ir dokuments, kurā arodslimības ārsts sniegs atzinumu par personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam. Veselības pārbaudes kartē darba devējs norāda savu kontaktinformāciju – nosaukumu, adresi, tālruni, lai arodslimības ārsts nepieciešamības gadījumā varētu sazināties ar darba devēju un noskaidrot nepieciešamo papildinformāciju kvalitatīvas OVP veikšanai. Tāpat darba devējs norāda informāciju par nodarbinātā vai pretendenta personas datiem - nosūtāmās personas vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīvesvietu, kā arī norāda personas ieņemamo amatu vai pretendentam – amatu uz kādu viņš kandidē. Veselības pārbaudes kartē jāatzīmē, vai persona nosūtīta uz pirmreizējo, periodisko vai ārpuskārtas veselības pārbaudi. Veselības pārbaudes kartes 6.punktā jānorāda veselībai kaitīgie darba vides faktori, kuri saskaņā ar veikto risku novērtēšanu, ietekmē vai var ietekmēt nodarbinātā vai pretendenta veselības stāvokli, kā arī jānorāda, kad, saskaņā ar normatīvajiem aktiem, nodarbinātajam paredzēts veikts kārtējo periodisko veselības pārbaudi. Ja nodarbinātā veselību, saskaņā ar darba vides risku novērtējumu, ietekmē vai var ietekmēt vairāki kaitīgie darba vides faktori, kam normatīvajos aktos noteikts dažāds pārbaudes veikšanas periodiskums, nākamo paredzētās pārbaudes laiku norāda aiz katra pieminētā darba vides faktora.⁴⁹ Piemēram, ja nodarbinātais strādā vairumtirdzniecības noliktavā par strādnieku, viens no darba vides risku novērtēšanas laikā konstatētajiem veselībai kaitīgiem darba vides faktoriem var būt bieža, periodiska, atkārtota noliekšanās, komplektējot preču pasūtījumus. Šajā gadījumā darba devējs veselības pārbaudes kartē norāda: Veselībai kaitīgie darba vides apstākļi - bieža, periodiska, atkārtota noliekšanās, saskaņā ar 1.pielikuma 4.9.4.punktu (nākamā pārbaude jāveic pēc 3 gadiem). Ja nodarbinātais veic darbu īpašos apstākļos, darba devējs aizpilda veselības pārbaudes kartes 7.punktu, norādot īpašos darba apstākļus. Šajā gadījumā darba devējam nav jānorāda, kad paredzēta nākamā veselības pārbaude. Darba devējam jāpārliedz, ka veselības pārbaudes kartē norādītie

⁴⁹ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude. MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

veselībai kaitīgie darba vides faktori vai darbs īpašos apstākļos atbilst MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1.pielikumā norādītajiem veselībai kaitīgajiem darba vides faktoriem un šo noteikumu 2.pielikumā norādītajam darbam īpašos apstākļos. Darba devējam veselības pārbaudes karte jāaizpilda ar lielu rūpību un uzmanību. Atkarībā no veselības pārbaudes kartē norādītā veselības pārbaudes veida, veselībai kaitīgo darba vides faktoru uzskaitījuma un īpašo apstākļu uzskaitījuma, arodslimības ārsts izvērtēs pie kādiem speciālistiem un uz kādiem izmeklējumiem jānosūta nodarbinātais vai pretendents.

Tiem nodarbinātajiem, kuri tiek nosūtīti veikt periodisko vai ārpuskārtas veselības pārbaudi, darba devējs veselības pārbaudes kartē norāda darba stāžs, kuru nodarbinātais nostrādājis pie šī darba devēja, veselībai kaitīgos darba vides faktoru ietekmē vai veicot darbu īpašos apstākļos. Pie darba devēja nostrādātais darba laiks jānorāda mēnešos un gados. Jāņem vērā, ka faktiski nodarbinātais, iepriekš veicot līdzīgu darbu pie cita darba devēja, varētu būt pakļauts kaitīgo darba vides faktoru iedarbībai vai veikt darbu īpašos apstākļos ilgāku laika posmu, nekā tas norādīts veselības pārbaudes kartē. Jāuzdod jautājums, kāds mērķis ir bijis likumdevējam, liekot sniegt darba devējam informāciju par nodarbinātā stāžu, veicot darbu īpašos apstākļos vai kaitīgo darba vides faktoru ietekmē. Ja pieņem, ka likumdevēja mērķis, zinot kaitīgo darba vides faktoru un darba īpašos apstākļos ietekmes uz nodarbināto ilgumu, ir noskaidrot šo apstākļu ietekmi uz izmeklējamās personas veselības stāvokli un arodslimību veidošanos, tad darba devēja sniegtā informācija var būt neprecīza. Iespējams, ka pie darba devēja kāda kaitīgā darba vides faktora ietekmē (piemēram, darbs pie datora) nodarbinātais ir nostrādājis 1 gadu, bet, vēl strādājot pie citiem darba devējiem, nodarbinātais ir bijis pakļauts šim kaitīgajam darba vides faktoram. Kopējā darba vides faktora ietekme uz nodarbināto vai darba stāžs īpašos apstākļos var būt daudz ilgāks kā tas norādīts veselības pārbaudes kartē.

Veselības pārbaudes karte tiek aizpildīta 2 eksemplāros. Pirmais kartes eksemplārs paredzēts darba devējam, otrs eksemplārs arodslimības ārstam, kurš veicis pārbaudi.⁵⁰ Aizpildīto veselības pārbaudes karti darba devējs var nodot nodarbinātajam vai pretendentam vai arī nosūtīt arodslimības ārstam, kurš veiks OVP. Veselības pārbaudes kartes savu eksemplāru darba devējs uzglabā ne mazāk kā 10 gadus, bet pēc tam nodot arhīvā.

Aizpildot veselības pārbaudes karti, darba devējs var izvēlēties - norādīt vai nenorādīt ārstniecības iestādes nosaukumu, uz kuru nodarbinātais vai persona pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas tiek nosūtīts veikt OVP. Ja veselības pārbaudes kartē tiek norādīta ārstniecības iestāde, nodarbinātajam vai pretendentam, veselības pārbaude jāveic norādītajā iestādē. Ja veselības pārbaudes kartē ārstniecības iestāde nav norādīta, nodarbinātais vai pretendents var izvēlēties ārstniecības iestādi, kurā veikt veselības pārbaudi. Abos gadījumos

⁵⁰ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude. MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

var runāt gan pozitīviem, gan negatīviem šādas izvēles aspektiem. Ja darba devējs izvēlas nosūtīt darbinieku vai pretendentu uz konkrētu ārstniecības iestādi, kā pozitīvus var minēt šādus apstākļus:

- Darba devējs var kontrolēt savus izdevumus, kas saistīti ar OVP veikšanu. Darba devējs var sameklēt un izvēlēties izdevīgāko cenu piedāvājumu OVP veikšanai.
- Tiek nodrošināta abpusēja kontakta iespēja un informācijas apmaiņa starp darba devēju un arodslimības ārstu. Darba devējs var iegūt vairāk informācijas par OVP veikšanas gaitu.
- Arodslimības ārstam ir vairāk informācijas par pie konkrētā darba devēja nodarbināto darba apstākļiem, kaitīgajiem darba vides faktoriem un to ietekmi uz nodarbināto drošību un veselību, kas atvieglo veselības pārbaudes veikšanu un atzinuma sniegšanu par veselības stāvokli.
- Darba devējs un arodslimības ārsts var vienoties, ka veselības pārbaudes nodarbinātajiem tiek veiktas darba vietā.
- Nodarbinātajam vai pretendentam nav jātērē laiks un jāmeklē ārstniecības iestādes, kur tiek veiktas OVP.

Darba devējs izvēlējamai veselības pārbaudes kartē norādīt konkrētu ārstniecības iestādi, kur nodarbinātajam vai pretendentam jāveic OVP, var saskatīt sekojošus negatīvus aspektus:

- Darba devējam jātērē laiks, lai atrastu atbilstošu ārstniecības iestādi, uz kuru var nosūtīt nodarbinātos vai pretendētus OVP veikšanai;
- Nodarbinātajam vai pretendentam var būt apgrūtināta vai neērta nokļūšana darba devēja izvēlētajā ārstniecības iestādē tās atrašanās vietas dēļ.
- Individuāli apstākļi, kuru dēļ nodarbinātais vai pretendents nebūtu izvēlēties šo ārstniecības iestādi, piemēram, konkrētajam apmeklētājam nepiemērots iestādes darba laiks vai ārsta konsultācijas laiks.
- Ja pretendents un darba devējs ir vienojušies, ka pirmreizējo veselības pārbaudi apmaksā pretendents, pretendentam nav iespējas izvēlēties pakalpojumu cenas ziņā sev pieejamāko ārstniecības iestādi.

Ja darba devējs izvēlēties veselības pārbaudes kartē nenorādīt ārstniecības iestādi un atstāt ārstniecības iestādes izvēli nodarbinātā vai pretendenta ziņā, kā pozitīvus šādas izvēles aspektus var minēt:

- Nodarbinātais vai pretendents var izvēlēties sev pieejamāko ārstniecības iestādi.
- Darba devējam ir iespēja iegūt vairāku arodslimības ārstu viedokli par kaitīgo darba vides faktoru ietekmi uz nodarbināto veselību un ieteikumus nodarbināta veselības aizsardzības darba vietā uzlabošanai;

- Darba devējs netērē savu laiku ārstniecības iestādes izvēlē.

Ja veselības pārbaudes kartē ārstniecības iestāde nav norādīta, kā negatīvus var minēt šādus apstākļus:

- Darba devējam zūd iespēja kontrolēt un plānot savus izdevumus, kas saistīti ar OVP veikšanu. Ārstniecības iestādi un līdz ar to pakalpojuma cenu izvēlas nodarbinātais vai pretendents.
- Var palielināties OVP veikšanas izmaksas. Veselības pārbaudi nodarbinātajiem apmaksā darba devējs, līdz ar to nodarbinātais nav ieinteresēts meklēt lētāko šī pakalpojuma piedāvājumu.
- Darba devējam nav arodslimība ārsta kontaktinformācijas, līdz ar to darba devējam nav iespēju sazināties ar arodslimības ārstu un iegūt informāciju par OVP veikšanas gaitu.
- Nodarbinātajam vai pretendentam ir jātērē laiks, atrastu atbilstošu ārstniecības iestādi, kurā var tikt veikta OVP.

Ja arodslimības ārsts, veicot veselības pārbaudi, ir konstatējis, ka nodarbinātajam nepieciešams veikt ārpuskārtas veselības pārbaudi un veselības pārbaudes kartē ir norādījis pārbaudes veikšanas laiku, darba devējs nosūta nodarbināto veikt OVP pie tā arodslimības ārsta, kurš nozīmējis ārpuskārtas veselības pārbaudi.⁵¹ Šajā gadījumā darba devējs nevar izvēlēties norādīt vai nenorādīt ārstniecības iestādes nosaukumu, kur tiks veikta OVP. Jānorāda tās ārstniecības iestādes nosaukums, kur tika veikta iepriekšējā OVP.

Darba devējs uz pirmreizējām veselības pārbaudēm nosūta personas pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas. Darba tiesiskās attiecības tiek nodibinātas uz līguma pamata.⁵² Tātad pirmreizējās veselības pārbaudes jāveic pirms darba līguma noslēgšanas. Darba attiecībās nodarbinātais pakļaujas darba devējam, nodarbinātajam ir jāpilda darba devēja rīkojumi un jāievēro darba kārtības noteikumi. Darba devēja rīcība ir kontroles mehānismi, kā kontrolēt OVP veikšanu. Pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas, pretendents nav pienākums pakļauties darba devēja rīkojumiem. Visi jautājumi, kas saistīti ar OVP veikšanu, ir jāatrisina pārrunu ceļā, pusēm vienojoties. Darba devējam un pretendents jāvienojas, kura no pusēm segs veselības pārbaudes izmaksas. Normatīvajos aktos nav noteikts termiņš, kurā pretendents jāveic pirmreizējā veselības pārbaude. Tā kā pirmreizējās veselības pārbaudes mērķis ir noskaidrot, vai pretendenta veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam un pretendents, veicot darbu, nerada draudus savai un apkārtējo cilvēku drošībai un veselībai, OVP ir jāveic pirms persona uzsāk pildīt savus darba pienākumus. OVP jāveic pirms darba līguma noslēgšanas. Darba līgumu var

⁵¹ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude. MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁵² Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

slēgt un darba pienākumu pildīšanu var uzsākt, kad arodslimības ārsts ir sniedzis atzinumu, ka personas veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam. Tas, cik ātri tiks veikta veselības pārbaudes un varēs noslēgt darba līgumu, ir atkarīgs no pretendenta. Darba devējam nav mehānismu, kā ietekmēt pretendentu, lai tas pēc iespējas ātrāk veiktu veselības pārbaudi.. Darba devējs un pretendenta tiesības un pienākumi līdz darba līguma noslēgšanai (arī pirmreizējo veselības pārbaudi veicot) normatīvajos aktos ir maz regulēti. Tas var radīt nepatīkamus starpgadījumus. Darba devējs ir nosūtījis pretendentu uz OVP un apmaksājis pārbaudes veikšanas izdevumus, bet pretendents atsakās slēgt darba līgumu. Darba devējam ir radušies zaudējumi – OVP izmaksas, iespējamās problēmas normālas darba gaitas nodrošināšanā. Darba devējs var atteikties pieņemt darbā pretendentu, kurš no saviem līdzekļiem apmaksājis pirmreizējo veselības pārbaudi, tā radot pretendentam materiālos zaudējumus. Lai nepieļautu šādas situācijas, ieteicams slēgt vienošanos starp pretendentu un darba devēju, kurā būtu atrunāti sekojoši jautājumi:

- 1) Kādā termiņā jāveic veselības pārbaude;
- 2) Kādas sekas iestājas, ja veselības pārbaude nav veikta noteiktajā termiņā;
- 3) Kas apmaksā veselības pārbaudes veikšanu;
- 4) Kādas sekas iestājas, ja viena no pusēm ir apmaksājusi veselības pārbaudi, bet otra puse atsakās no darba līguma slēgšanas.

Darba devējs nosūta nodarbināto uz OVP ar rīkojumu. Darba devējs var paredzēt noteiktu laiku, kurā nodarbinātajam jāveic periodiskās vai ārpuskārtas veselības pārbaudes. Periodiskās un ārpuskārtas veselības pārbaudes veikšanai darba devējs paredz laika posms, kas nevar būt mazāks par četrām nedēļām.⁵³ Minimālais četru nedēļu termiņu, kura laikā jāveic OVP, netiek skaitīts no dienas, kad darba devējs ir uzrakstījis rīkojumu par nosūtīšanu uz OVP vai dienas, kad tika aizpildīta veselības pārbaudes kartes I sadaļā. Termiņa tecējumu sāk skaitīt no dienas, kad nodarbinātais ir iepazinies ar darba devēja rīkojumu. Normatīvajos aktos nav noteiktais maksimālais termiņš, kādā laikā nodarbinātajam ir jāveic OVP, kā arī nav noteikt, ka darba devējam savā rīkojumā būtu jānorāda, cik ilgā termiņā veselības pārbaude jāveic. Praksē var izveidotie situācijas, kad darba devējs ir nosūtījis darbinieku veikt veselības pārbaudi, bet nodarbinātais pārbaudi nav veicis un, iespējam, neplāno to darīt. Tas var būt gadījumos, kad darba devējs nav ieinteresēts, lai nodarbinātais veiktu veselības pārbaudi (nav jāsedz OVP veikšanas izmaksas). Formāli darba devējs savu pienākumu ir izpildījis. Administratīvi pārkāpumu kodekss paredz sodīt darba devēju, ja nodarbinātie nav nosūtīti veikt normatīvajos aktos paredzēto veselības pārbaudi.⁵⁴ Šajā gadījumā likuma prasības ir izpildītas un nodarbinātais ir nosūtīts uz OVP.

⁵³ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude. MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

Lai atrisināta šo problēmu, ieteicams normatīvajos aktos noteikt maksimālo OVP veikšanas termiņu. Ieteicams konsultēties ar arodslimības ārstiem, lai precizētu maksimālo pārbaudes veikšanai nepieciešamo laiku, kas varētu būt divi līdz trīs mēneši. Šis laika periods ir pietiekoši ilgs, lai nodarbinātais varētu veikt veselības pārbaudi. MK noteikumu „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 19.punktu varētu izteikt šādā redakcijā :”Periodiskās un ārpuskārtas (papildus) veselības pārbaudes veikšanai darba devējs nosaka noteiktu laiku, kas ir ne mazāks par četrām nedēļām un ne ilgāks par diviem mēnešiem”. Tāpat darba devējiem ieteicams rīkojumā par veselības pārbaudes veikšanu noteikt termiņu, kādā nodarbinātajam šī pārbaude jāveic.

Darba devējs var atstādināt nodarbināto no darba, ja darbinieks noteiktajā laikā nav veicis veselības pārbaudi, iesniedzis arodveselības ārsta aizpildītu veselības pārbaudes karti un brīdinājis darba devēju, ka no viņa neatkarīgu objektīvu apstākļu dēļ nevarēs noteiktajā laikā veikt veselības pārbaudi. Darba devējs ir tiesīgs nodarbināto atstādināt līdz brīdim, kad tas iesniegs darba devējam veselības pārbaudes karti, kas apliecina, ka viņa veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam.

5.2 Veselības pārbaudes veikšana un atzinuma sniegšana

Līdz 2009.gada 10.aprīlim, kad spēkā bija MK 2004.gada 8.jūnija noteikumi nr. 527 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude”, veselības pārbaudi varēja veikt gan arodslimības ārsts, gan ģimenes ārsts. Arodslimības veidojas, ja nodarbinātais ilgstoši (apmēram 10 – 15 gadus) ir bijis pakļauts kaitīgo darba vides faktoru ietekmei (tās var attīstīties arī ātrāk, ja kaitīgo faktoru ietekme darba vidē ir bijusi ļoti intensīva).⁵⁵

Veselības pārbaudi var veikt un atzinumu par personas veselības stāvokli var sniegt vienīgi arodslimības ārsts. Jāņem vērā, ka termins arodslimības ārsts nav īsti precīzs. Ārstu un zobārstu specialitāšu klasifikatorā kā ārsta pamatspecialitāte minēta „arodveselības un arodslimības ārsts”.⁵⁶ Profesiju klasifikatorā ir norādītas trīs dažādas profesijas – arodslimības ārsts, arodveselības ārsts, arodslimības un arodveselības ārsts.⁵⁷ Rodas jautājumus, vai arodveselības ārsti, kā arī arodslimības un arodveselības ārsti arī var veikt OVP.

⁵⁴ Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

⁵⁵ Laganovska-Dīriņa I. Arodslimību uzskaites jaunā kārtība. Pieejams: <http://www.kvestnesis.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

⁵⁶ Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība: MK 2009.gada 24.februāra noteikumi nr. 192. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]

⁵⁷ Noteikumi par [Profesiju klasifikatoru](#), profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un [Profesiju klasifikatora](#) lietošanas un aktualizēšanas kārtību: MK 2010.gada 18.maija noteikumi nr. 461. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]

Pie tam, ja perona ir nodarbināta vai viņu paredzēts nodarbināt darbā ar jonizējošo starojumu avotiem, veselības pārbaudi var veikt vienīgi valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca” Aroda un radiācijas medicīnas centra arodslimības ārsts. Jonizējošo starojumu avotiem ir pakļauti tādu profesiju pārstāvji kā zobārsti, veterinārārsti, arī medicīnas darbinieki.

Aroda un radiācijas centrs atrodas Rīgā. Nodarbinātajiem no visiem Latvijas reģioniem, kuri pakļauti jonizējošo starojumu avotiem, jānododas uz Rīgu, lai veiktu OVP un saņemtu atzinumu par veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam. Tas var radīt negatīvu iespaidu uz OVP veikšanu – tiek sadārdzinātas veselības pārbaudes izmaksa (transporta izdevumi, izdevumi par naktsmītni), nodarbinātajam, it īpaši no attālākiem Latvijas reģioniem, jāpavada ievērojams laiks ceļā, sabiedriskā transporta kustības grafiks var apgrūtināt nokļūšanu līdz galamērķim un pēc pārbaudes veikšanas uz mājām.

Arodslimību ārsts pēc nepieciešamības veselības pārbaudes veikšanā iesaista citus speciālistus. Arodslimību ārsts sniedz atzinumu, vai personas veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam

Arodslimības ārsts uzsāk OVP, iepazīstoties ar darba devēja aizpildīto veselības pārbaudes karti. Ārsts iztaujā nodarbināto vai pretendentu par tā veselības stāvokli. Arodslimības ārsts, veicot veselības pārbaudi, iztaujā pārbaudāmo personu par biežāk lietotajiem medikamentiem, saslimšanām pēdējo triju gadu laikā, kā noskaidro vai ir veselības traucējumi kā :

- Traumas (ja ir tad kādas)
- Epilepsijas lēkmes
- Operācijas (ja ir tad kādas)
- Redzes traucējumi (ja ir tad kādi)
- Dzirdes traucējumi (ja ir, tad kādi)
- Cukura diabēts (ja ir, tad kāds)
- Asins sastāva izmaiņas (ja ir, tad kādas)
- Sirds-asinsvadu slimības (ja ir, tad kādas)
- Arteriālā hipertensija (cik sen ir, kāds parasti ir arteriālais spiediens, vai ir krīzes, ja krīzes ir, tad, cik bieži tās notiek)
- Elpošanas ceļu slimības (ja ir, tad kādas)
- Gremošanas sistēmas slimības (ja ir, tad kādas)
- Balsta-kustību sistēmas slimības (ja ir, tad kādas)
- Alerģiskas reakcijas (ja ir, tad uz ko)
- Nervu sistēmas slimības (ja ir, tad kādas)

- Psihiskās slimības (ja ir, tad kādas)
- Audzēji (ja ir, tad kādi)⁵⁸

Izmeklējamā persona ar savu parakstu apliecina, ka arodslimības ārstam sniegtās ziņas ir patiesas.

OVP veikšanas gadījumā arodslimības ārsta primārais uzdevums ir noskaidrot vai un kā personu ietekmē vai var ietekmēt veselībai kaitīgie darba vides faktori. Tātad būtiski ir noskaidrot laika periodu, kādā personas veselības stāvokli ir ietekmējuši augstāk minētie apstākļi. Veselības pārbaudes kartē norādītais darba stāžs bieži vien neatspoguļo patieso konkrētajos kaitīgajos darba vides apstākļos nostrādāto laiku. Arodslimības ārstam ieteicams iztaujāt nodarbināto par darba anamnēzi – kāds darbs ir veikts, kādi bijuši darba apstākļi, darba vide, kādi darba vides faktori ietekmējuši nodarbināto, ar kādiem instrumentiem nodarbinātais ir strādājis.

Arodslimības ārsts noskaidro izmeklējamās personas ģimenes ārsta vārdu un uzvārdu, lai nepieciešamības gadījumā aptaujā iegūtas ziņas par personas veselības stāvokli varētu precizēt pie ģimenes ārsta. Arodslimības ārsts nedrīkst labot informāciju, kuru veselības pārbaudes kartē ir norādījis darba devējs. Lai precizētu veselības pārbaudes kartē norādīto informāciju par veselībai kaitīgajiem darba vides faktoriem un īpašajiem apstākļiem, kuriem nodarbinātais ir pakļauts, var no darba devēja pieprasīt papildus informāciju, darba vides riska novērtējuma rezultātus, kā arī, saskaņojot savu ierašanos ar darba devēju, apmeklēt izmeklējamās personas darba vietu.

Lai varētu sniegt atzinumu par izmeklējamās personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam, arodslimības ārsts nosūta izmeklējamo personu veikt:

- Laboratoriskos izmeklējumus;
- Apskati pie speciālistiem.

MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1. un 2.pielikumā ir noteikts, kādi speciālisti nodarbinātajiem, kuri pakļauti konkrētiem kaitīgās darba vides faktoriem vai veic darbu īpašos apstākļos, ir jāapmeklē (piemēram, nodarbinātajiem, kuri veic darbu ar bīstamām iekārtām, kas atrodas zem spiediena, obligāti ir jāapmeklē arodslimību ārsts un neirologs, nepieciešamās papildus apskates veic psihiatrs, otorinolaringologs, oftamologs, narkologs) un kādi laboratoriskie un funkcionālie izmeklējumi ir jāveic, pie tam, veicamie laboratoriskie izmeklējumi personām, kuras veic pirmreizējo veselības pārbaudi var atšķirties no laboratoriskajiem izmeklējumiem, kas jāveic personām, kurām veic periodisko veselības pārbaudi (piemēram, veicot gan pirmreizējo, gan obligāto veselības pārbaudi personām, kurām darbā ir paaugstināts atmosfēras spiediens, kas saistīts ar ieniršanu zem ūdens līdz 12 m

⁵⁸ Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude: MK 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]

dziļumam, jāveic pilna asins aina un elektrokardiogramma; bet personām, kuras darbā ietekmē ķīmiskie faktori, kā cinks un tā savienojumi, veicot pirmreizējo veselības pārbaudi, jāveic plaušu rentgenoloģiskā izmeklēšana un pilna asins aina, bet veicot periodisko veselības pārbaudi jāveic tika pilna asins aina). Arodslimību ārsts, pamatojoties uz veselības pārbaudes kartē norādītajiem veselībai kaitīgiem darba vides apstākļiem un īpašiem darba apstākļiem, nosūta personu pie attiecīgā speciālista vai speciālistiem, kuri norādīti MK noteikumos Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1. un 2.pielikumā, obligāti nepieciešamās apskates veikšanai, kā arī nosūta personu uz laboratoriskajiem izmeklējumiem, kas norādīti augstākminēto MK noteikumu 1.un 2.pielikumā. Gadījumā, ja obligāti nepieciešamo speciālistu apskatēs un laboratoriskajos izmeklējumos iegūtie rezultāti nav pietiekami, lai arodslimības ārsts noteiktu personas atbilstību veicamajiem darbam, izmeklējamo personu nosūta papildus nepieciešamo pārbažu veikšanai pie speciālistiem, kuri norādīti MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 1. un 2.pielikumā. Ja izmeklējamajai personai ir veikti visi laboratoriskie izmeklējumi un speciālistu apskates, kas norādītas MK noteikumos, bet arodslimības ārsts pēc saņemtajiem apskates un izmeklējuma rezultātiem nevar sniegt atzinumu par personas piemērotību veicamajam darbam, izmeklējamo personu var nosūtīt veikt papildus pārbaudes, medicīniskajā dokumentācijā norādot pamatojumu, kāpēc šādas pārbaudes jāveic.

Arodslimības ārsts var nenosūtīt izmeklējamo personu uz izmeklēšanu pie speciālista vai veikt laboratoriskos izmeklējumus, gadījumos, ja:

1. arodslimības ārstam ir atbilstoša kvalifikācija vai aparatūra nepieciešamo izmeklējumu vai apskates veikšanai (tādā gadījumā arodslimības ārsts pats veic šo apskati vai izmeklējumus);
2. pēdējā gada laikā izmeklējamā persona ir veikusi veselības pārbaudē nepieciešamos izmeklējumus vai ārstu apskates un var iesniegt arodslimību ārstam tos apliecinošus dokumentus (piemēram, autovadītāja veselības uzziņu vai personas medicīnisko grāmatiņu);
3. izvērtējot izmeklējamās personas veselības stāvokli, konstatē, ka speciālista apskate vai laboratoriskā izmeklēšana nav nepieciešama, lai varētu sniegt atzinumu par izmeklējamās personas piemērotību veicamajam darbam (pamatojums apskates vai izmeklēšanas neveikšanai jānorāda personas medicīniskajā dokumentācijā);
4. darba devējs, pirms izmeklējamās personas nosūtīšanas pie arodslimības ārsta, ir nosūtījis peronu veikt visas nepieciešamās speciālistu apskates un laboratoriskos izmeklējumus un izmeklēšanas rezultātus iesniedz arodslimību ārstam.

Pēc laboratorisko izmeklējumu un speciālistu apskates rezultātu saņemšanas, arodslimību ārsts sniedz atzinumu par izmeklējamās personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam, veselības pārbaudes kartē norādot vai:

1. veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam;
2. veselības stāvoklis neatbilst veicamajam darbam;
3. konstatētas arodslimības pazīmes.

Izmeklējamās personas veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam, ja persona atzīstama par praktiski veselu, kaitīgie darba vides faktori nav saistīti ar personai konstatētajiem veselības traucējumiem un nepasliktinās veselības stāvokli. Ja kaitīgie darba vides faktori ietekmē personas veselības stāvokli, bet šī ietekmē nav būtiska un veselības traucējumi uzskatāmi par viegliem un, turpinot darbu konkrētajos kaitīgos darba vides faktoros, personas veselības stāvoklis būtiski nepasliktināsies un personai neradīsies komplikācijas vai neatgriezeniski veselības traucējumi, arodslimības ārsts dod atzinumu, ka izmeklējamās personas veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam. Ja personai, kurā veic darbu īpašos apstākļos, ārsts konstatē veselības traucējumus, bet šo veselības traucējumu dēļ nevar rasties nelaiemes gadījuma risks pašam nodarbinātajam vai apkārtējiem cilvēkiem, atzīstams, ka veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam, bet darba devējam ir jāizpilda arodslimības ārsta sniegtie norādījumi kā uzlabot nodarbināto veselības aizsardzību darba vietā (arodslimības ārsts var norādīt kādus individuālos vai kolektīvos aizsardzības līdzekļus, kas nodarbinātajam jālieto, jāmaina darba un atpūtas laika organizācija).

Saskaņā ar MK noteikumu nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 58. punktu, ja izmeklējamās personas veselības stāvoklis neatbilst veicamajam darbam, darba devējam jānodrošina nodarbinātajam darba apstākļi bez konkrētā veselībai kaitīgā darba vides faktora ietekmes vai jānodrošina, ka nodarbinātais neveiks darbu konkrētos īpašos apstākļos. Šis MK noteikumu punkts ir pretrunā ar Darba likumu. Saskaņā ar Darba likuma 101.punkta 1.daļas 7.punktu un 101.punkta 4.daļu, darba devējs var uzteikt darbu, ja darbinieks nespēj veikt nolīgto darbu veselības stāvokļa dēļ, ko apliecina ārsta atzinums (šajā gadījumā tas var būt veselības pārbaudes kartē ierakstītais arodslimības ārsta atzinums, ka nodarbinātā veselība stāvoklis neatbilst veicamajam darbam) un ja citu darbu darba devējs nevar piedāvāt vai darbinieks nepiekrīt piedāvātajam darbam. Tātad, vadoties no Darba likuma, darba devējs var uzteikt darbu, ja nespēj piedāvāt citu darbu nodarbinātajam, kurš veic darbu īpašos apstākļos, novērst darba vidē konkrēto kaitīgo darba vides faktoru ietekmi vai piedāvāt nodarbinātajam darbu, kurā šo kaitīgo darba vides faktoru ietekmes nav, vai ir piedāvājis citu darbu, bet nodarbinātais tam nav piekritis.

Gadījumā, ja veselībai kaitīgo darba vides faktoru vai darba īpašos apstākļos ietekmē nodarbinātā veselībai nav izdarīti neatgriezeniski bojājumi un nodarbināto ir iespējams izārstēt, arodslimības ārsts veselības pārbaudes kartē norāda, ka veselības stāvoklis neatbilst veicamajam, piezīmēs norādot, kas tas ir uz noteiktu laiku, kamēr notiek ārstēšana. Arodslimības ārsts sniedz ieteikumu par ārstēšanu, rehabilitāciju, veicamajiem darba aizsardzības pasākumiem. Lai noteiktu, vai veselības traucējumi novērsti, arodslimības ārsts nosaka ārpuskārtas veselības pārbaudes veikšanas laiku. Ja nodarbinātā veselības stāvoklis uz laiku neatbilst veicamajam darbam, bet nodarbinātais var strādāt citu darbu un viņam nav darbnespējas lapas, darba devējs nodrošina, ka nodarbinātais neveiks darbu:

- konkrētajos īpašajos apstākļos;
- konkrēto kaitīgie darba vides faktoru ietekmē.

Ja veselības pārbaudes laikā ir atklātas arodslimības pazīmes, arodslimības ārsts izmeklējamo personu nosūta pie ģimenes ārsta, kurš savukārt to nosūta uz Ārstu konsultatīvo komisiju arodslimībās. Latvijā ir tikai viena Ārstu konsultatīvā komisija arodslimībās, kas strādā Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcā. Ja komisija konstatē, ka nodarbinātajam ir arodslimība, tā informē VDI, kas savukārt informē darba devēju par darba vides riska faktoriem, kas ir izraisījuši arodslimību. Darba devējs pēc informācijas saņemšanas veic darba aizsardzības pasākumus, lai novērstu vai samazinātu arodslimību izraisījušo kaitīgo darba vides riska faktoru ietekmi, kā arī, ja tas ir iespējams, nodrošina arodslimniekam darbu, kurā nav arodsaslimšanu izraisījušo kaitīgo darba vides faktoru ietekmes.

Ja izmeklējamai personai, veicot veselības pārbaudi, ir atklāta kāda slimība, kas nav saistīta ar darbu kaitīgos apstākļos vai īpašos apstākļos, arodslimības ārsts nosūta šo personu pie ģimenes ārsta turpmākas ārstēšanas veikšanai. Veselības pārbaudes kartē netiek veikts ieraksts par atklāto slimību, ne arī par citām slimībām, kas nav saistītas ar darbu.

SECINĀJUMI

Analizējot normatīvos aktus un juridisko literatūru par obligātās veselības pārbaudes veikšanu, darba autors ir izdarījis sekojošus secinājumus un izvirza sekojošus priekšlikumus:

1. Personai pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas, kuru paredzēts nodarbināt darbā ar veselībai kaitīgajiem darba vides faktoriem un/vai darbā īpašos apstākļos, un darba devējam ieteicams slēgt rakstisku vienošanos par pirmreizējās veselības pārbaudes veikšanas kārtību, nosakot, kādā termiņā pretendents jāveic veselības pārbaude un kurš – pretendents vai darba devējs - apmaksā veselības pārbaudes veikšanu.
2. Arodslimības ārstam veselības pārbaudes veikšanas laikā ieteicams iztaujāt nodarbināto vai personu pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas par darba anamnēzi – par darba pienākumiem, apstākļiem, kopējo darba stāžu īpašos apstākļos un/vai kopējo darba stāžu veselībai kaitīgajos darba vides apstākļos.

Priekšlikums: papildināt MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 27.pantu un noteikt, ka arodslimības ārsts izvaicā personu par veselības stāvokli un darba anamnēzi.

3. Normatīvajos aktos nav noteikts maksimālais termiņš, kādā nodarbinātajam, kuru veselības stāvokli ietekmē veselībai kaitīgie darba vides faktori un/vai kuri veic darbu īpašos apstākļos, jāveic veselības pārbaude. Praksē var izveidoties situācijas, kad formāli likums ir ievērots – persona ir nosūtīta uz OVP, bet veselības pārbaude netiek veikta.

Priekšlikums: MK noteikumu Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” 19.punktu izteikt šādā redakcijā: ”Periodiskās un ārpuskārtas (papildus) veselības pārbaudes veikšanai darba devējs nosaka noteiktu laiku, kas ir ne mazāks par četrām nedēļām un ne ilgāks par diviem mēnešiem”.

4. Darba devējs perspektīvā var samazināt izdevumus par OVP veikšanu, izvērtējot darba vides risku novērtēšanas rezultātus, aizstājot bīstamo ar drošo vai mazāk bīstamo un samazinot kaitīgo darba vides faktoru ietekmi uz nodarbinātā veselību.
5. MK noteikums Nr.494 „Noteikumos par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm” nav noteikts, kādas veselības pārbaudes jāveic vispārējās izmeklēšanas laikā. Ģimenes ārsts pēc saviem ieskatiem var nosūtīt personu uz izmeklējumiem, kuru rezultāti nav nepieciešami atzinuma sniegšanai. Papildus

izmeklējumi sadārdzina veselības pārbaudes izmaksas un rada slogu darba devējiem.

Priekšlikums: papildināt MK noteikumu Nr. 494 pielikumu nr. 1 un noteikt, kādi izmeklējumi jāveic vispārējās veselības izmeklēšanas laikā.

6. Darba autore iesaka pārskatīt MK noteikumus Nr. 494 „Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātas personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm” noteikto darbu sarakstu un izvērtēt darbus, kā, piemēram, darbs solārijā, kuros nodarbinātie rada salīdzinoši mazu risku sabiedrības veselībai un kuros veselības pārbaudi var neveikt.
7. Kontrolējošām institūcijām veikt kampaņas sabiedrības informēšanai par obligātās veselības pārbaudes nepieciešamību, nodarbināto tiesībām un pienākumiem un veikt pārbaudes skolās, lai kontrolētu normatīvo aktu ievērošanu.
8. Sabiedrības veselība ir nozīmīga valsts interešu sfēra. Valsts interesēs ir regulāra veselības pārbaudes veikšana. Priekšlikums: obligātās veselības pārbaudes veikšanu ieviest kā valsts apmaksātu pakalpojumu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Arodslimību statistika. Pieejams: <http://www.vdi.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
2. Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009.-2010. Rīga, 2010. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv> [aplūkots 2012.gada 7.martā]
3. Darba apstākļi un veselība darbā. Tulkojusi I.Viļumsone un I.Granta. Lietuva : AB spaustuve „Spindulys”, [b.g.]. 142 lpp.
4. Darba vides iekšējās uzraudzības vadlīnijas. Rīga : AB spaustuve „Spindulys”, 2003. 42 lpp.
5. Darba vides riska faktori un strādājošo veselības aizsardzība. V.Kaļķa un Ž.Rojas red. Rīga : Elpa, 2001. 500 lpp.
6. Darba vides risku novērtēšanas vadlīnijas. Rīga : AB spaustuve „Spindulys”, 2003. 72 lpp.
7. Ieteikumi arodslimību ārstiem obligātās veselības pārbaudes slēdziena noformēšanai OVP kartē. Pieejams: <http://osha.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 12.martā]
8. Kravale S., Smirnova V. Par darbinieku veselību jārūpējas savlaicīgi. Pieejams: <http://www.borenius.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
9. Laganovska-Dīriņa I. Arodslimību uzskaites jaunā kārtība. Pieejams: <http://www.kvestnesis.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
10. Lūse L. Sanitāro grāmatiņu apmaksā darba devējs. Pieejams: <http://www.portalslv.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
11. Obligātās veselības pārbaudes. Informatīvi skaidrojošais materiāls. Pieejams: <http://www.vdi.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
12. Slaidiņa V., Skultāne I. Darba tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 296 lpp.
13. Ulmane V. Darba tiesības. Darba aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2004. 264 lpp.
14. Zvērinātu advokātu birojs „BDO Zelmenis & Liberte”. Darba likums ar komentāriem. Rīga: Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, 2010. 303 lpp.

Normatīvie akti

15. Pasaules veselības organizācijas Konstitūcija. 22.07.1946. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv> [aplūkots: 2012.gada 6.martā]
16. Latvijas administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Pieejams://www.likumi.lv [aplūkots 2012.gada 12.martā]
17. Par obligāto veselības pret nelaiemes gadījumiem darbā un arodslimībām: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 7.martā]
18. Ārstniecības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 6.martā]
19. Epidemioloģiskās drošības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
20. Pārtikas aprites uzraudzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]
21. Darba likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
22. Darba aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
23. Administratīvā procesa likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 12.martā]
24. Noteikumi par darbiem, kas saistīti ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai un kuros nodarbinātās personas tiek pakļautas obligātajām veselības pārbaudēm: Ministru Kabineta 2001.gada 27.novembra noteikumi nr. 494. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
25. Arodslimības izmeklēšanas un uzskaites kārtība: Ministru Kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumi nr. 908. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
26. Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība: Ministru Kabineta 2007.gada 2.oktobra noteikumi nr. 660. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
27. Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība: Ministru Kabineta 2009.gada 24.februāra noteikumi nr. 192. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]

28. Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude: Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumi nr. 219. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
29. Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību: Ministru kabineta 2010.gada 18.maija noteikumi nr. 461. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 20.martā]
30. Noteikumi par profesionālo darbību ierobežojošo infekcijas slimību sarakstu: Ministru Kabineta 2010.gada 20.jūlija noteikumi nr. 642. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

Tiesu prakse

31. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011.gada 22.jūnija spriedums lietā Nr. SKC-849/2011. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2011.gada 9.decembrī]
32. Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 6.augusta spriedums lietā Nr. A42671808. Pieejams: <http://www.manastiesibas.lv> [aplūkots 2012.gada 12.martā]

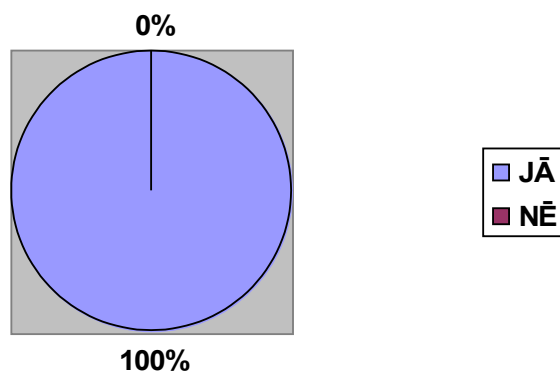
PIELIKUMI

1.pielikums.

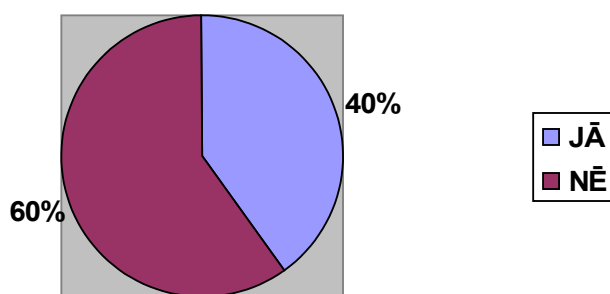
Aptaujas rezultātu apkopojums

Darba ietvaros tika veikta skolotāju aptauja. Aptaujas rezultāti norādīti procentos.

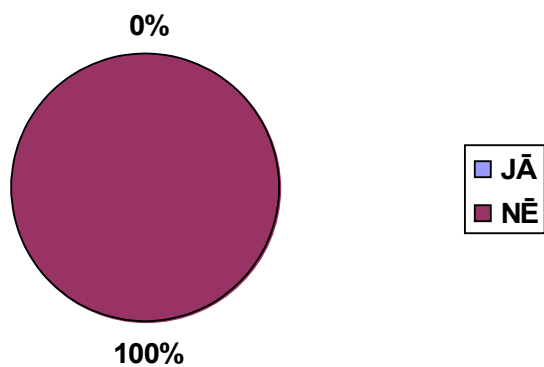
- 1) Vai regulāri tiek veiktas Epidemioloģiskās drošības likumā paredzētās obligātās veselības pārbaudes, kas jāveic personām, kuru darbs saistīts ar iespējamu risku citu cilvēku veselībai?

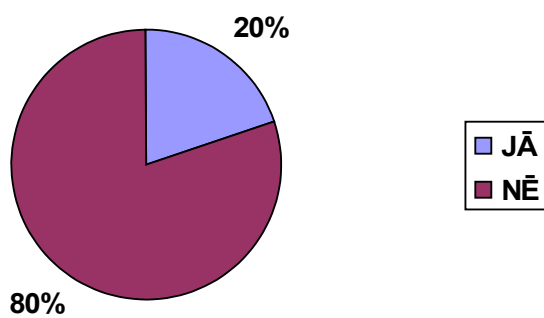
- 2) Vai darba devējs apmaksā obligātās veselības pārbaudes?

3) Vai regulāri tiek veiktas DAL paredzētās veselības pārbaudes, kas jāveic nodarbinātajiem, kuru veselības stāvokli ietekmē kaitīgie darba vides faktori?

4) Vai ir veiktas DAL paredzētās veselības pārbaudes?

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Obligātās veselības pārbaudes darba tiesiskajās attiecībās” izstrādāts LU Juridiskajās fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Kristīne Lesniece

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: lektore Velga Slaidiņa _____ .05.2012.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā 21.05.2012.

Dekānes pilnvarotā persona: metodiķe: Tija Brūvere _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2012.prot.Nr. ____.

Komisijas sekretāre: _____